NUME DE AGENT ŞI DE OCUPAŢIE ÎN TERMINOLOGIA FIERĂRIEI

DE

I. A. FLOREA

Pentru o mai bună cunoaștere a lexicului graiurilor populare din Moldova și Bucovina, un colectiv al sectorului de lexicologie, lexicografie și dialectologie al Centrului de lingvistică, istorie literară și folclor din Iași a inițiat o vastă anchetă indirectă, pe baza unui *Chestionar dialectal (nume de locuri, nume de persoane, terminologia meseriilor, terminologia viticulturii și a pomiculturii)* de circa 3300 de întrebări, difuzat, la sfîrșitul anului 1969, în aproape 2000 de localități rurale din Moldova și Bucovina. Rezultatele obținute în anii 1970 și 1971 (peste 600 de chestionare cu răspunsuri la întrebările din toate capitolele sau numai din unele) au permis colectivului amintit, din care face parte și semnatarul acestui articol, să inițieze o serie de cercetări privitoare la unele terminologii populare.

Chestionarul despre terminologia fierăriei și a potcovăriei, ca toate celelalte chestionare speciale pentru meserii cuprinse în volum, a fost alcătuit în urma unor anchete directe pregătitoare, efectuate de subsemnatul între anii 1967 și 1969 în mai multe localități rurale din Moldova și Bucovina. Pentru a adapta acest chestionar la condițiile anchetei indirecte (cadre didactice de la sate au chestionat informatori specialiști și au notat răspunsul pe chestionar, în spațiul rezervat imediat după întrebare), am ordonat întrebările după criteriul accesibilității, de la întrebările cu caracter general (pentru realități mai cunoscute, cum ar fi numele de agent și de ocupație, atelierul, unelte, materiale și produse esențiale) la cele cu caracter particular (pentru realități cunoscute numai de specialiști, cum ar fi unelte derivate : cleşti, ciocane, dălți, pile speciale, accesorii, detalii ale unor dispozitive și instalații, lucrări speciale din fierărie etc.). Criteriul acesta a fost combinat cu altul semantic : după întrebarea în legătură cu o realitate esențială din fierărie, de exemplu dalta, urmează, grupat, întrebări în legătură cu diferite feluri de dălți și cu numele acțiunii lucrul cu dalta. Marea majoritate a întrebărilor solicită informatorilor formele de singular și de plural (la substantive)

sau de indicativ prezent persoanele 1 și a 3-a (la verbe). Numeroase întrebări sînt însoțite de schițele obiectelor ale căror denumiri sînt solicitate. Întrebările sînt numai indirecte, fie că e vorba despre cele însoțite de schițe (formulate uneori „Cum numiți această unealtă cu care îndreptați metalul?") fie că e vorba de cele neînsoțite de schițe (unele, care decurg din întrebarea precedentă, presupunînd deja cunoscut genul proxim, se referă numai la diferența specifică, de exemplu despre o pilă „Cum numiți această unealtă dacă servește la finisat?" sau, pentru *potcovesc*, după întrebarea referitoare la potcovar, „Ce ziceți că face el?", iar altele, inițiale sau relativ independente, fac o descriere a realității urmărite, de exemplu pentru *foale* „Cum numiți instrumentul ca un burduf cu care se suflă în foc?"). Pentru ca folosul unui asemenea chestionar să fie cît mai mare, la unele întrebări am adăugat „Avea alt nume înainte?" (pentru numele de agent, de ocupație, de atelier, pentru nicovală, baros etc.). În sfîrșit, cu speranța că pe această cale s-ar putea obține și alți termeni sau construcții sintactice interesante, patru întrebări solicită relatarea, pe scurt, a unor procese tehnologice obișnuite în fierăria rurală : 902 — sudura fierului prin topire (sfaisul sau fiertura fierului), 905 — fixarea bucșei în butucul roții, 907 — călirea oțelului, 924 — potcovirea.

Materialul adunat din peste 400 de localități în care s-a răspuns la chestionarul de fierărie este impresionant ca volum. Adesea inedit, el formează obiectul unui studiu în lucru. Cu totul surprinzătoare pentru noi a fost însă constatarea că nu numai terminologia specială a fierăriei rurale — neexplorată pînă acum sistematic — ridică numeroase dificultăți de interpretare, dar și termenii generali, bine cunoscuți de toți vorbitorii și soluționați unanim de dicționare sau de studii speciale — este cazul numelor de agent din fierărie — pun importante probleme cu privire la origine, vechime, răspîndire, concurență sinonimică, specializare etc.

Rîndurile de față au ca prim scop formularea unor întrebări cu privire la unele inadvertențe constatate de noi, și, în măsura în care vom reuși, în al doilea rînd, corectarea unor afirmații relative la termenii de care ne ocupăm. Conștienți de la început de faptul că, atît timp cît nu este cunoscut întregul material faptic necesar, orice soluție nu poate fi definitivă, avertizăm că rezultatele noastre sînt simple ipoteze, îndreptățite de unele fapte noi sau de unele interpretări noi ale faptelor cunoscute. S-ar putea ca noi fapte să ne infirme sau să ne întărească concluziile; și într-un caz și în altul vom avea satisfacția de a nu fi formulat false probleme, ci nedumeriri rodnice.

Ca material am folosit în primul rînd răspunsurile la întrebările 818, 819, 820, 910, 912, 913 din chestionarul pentru fierărie amintit și la întrebările 1 754 și 1 756 din *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* (aflate în caietele de anchetă la Centrul de lingvistică, istorie literară și folclor) și hărți ale ALR s.n. II ; în al doilea rînd, documente istorice editate și manuscrise, studii istorice referitoare la începuturile meșteșugurilor românești ; dicționare etimologice românești, romanice și slave, ca și unele studii lingvistice generale (tratate de istoria limbii) sau speciale (influențe, formarea cuvintelor) au întregit izvoarele.

Lucrarea este formată din două părţi. În prima parte se urmăreşte originea şi evoluţia numelor de agent din fierărie, în dacoromână, în partea a doua se urmăreşte răspîndirea numelor de agent şi de ocupaţie în graiurile dacoromâne, în special în Moldova şi în Bucovina. Se înţelege însă că între cele două părţi există o strînsă legătură căci, după observaţia devenită loc comun, graiurile pot contribui la elucidarea unei probleme de istorie a limbii, după cum interpretarea faptelor din graiuri trebuie făcută în cadrul evoluţiei istorice a limbii.

Numele de agent în diacronie

Se impune de la început observaţia că reconstituirea inventarului numelor vechi de agent româneşti este o operaţie deosebit de anevoioasă şi suficient de aproximativă. Aceasta se datoreşte în primul rînd împrejurării că primele noastre documente au fost redactate în limbi străine (slavă, latină, germană, maghiară) şi ca atare termenii care ne interesează au fost redaţi în limbile respective . Uneori unele nume de agent cu funcţie de nume proprii au fost păstrate ca în română, dar asemenea cazuri fericite sînt totuşi puţine.

În al doilea rînd, reconstituirea tabloului numelor vechi de agent este dificilă şi datorită faptului că chiar în documentele româneşti ale secolului al XVI-lea şi următoarele atestarea lor este foarte rară şi nu reflectă decît în linii generale existenţa lor reală în limbă.

Deşi viaţa orăşenească este atestată înaintea întemeierii statelor feudale româneşti[1] iar meşteşugurile, printre care prelucrarea metalelor în primul rînd, sînt neîntrerupte pe teritoriul ţării noastre (atestate istoric în Dacia romană[2] şi arheologic din secolul al X-lea[3]), în documente interesul pentru meşteşuguri şi meşteşugari, în condiţiile economiei naturale feudale, este secundar şi întîmplător. Pentru fierărie situaţia este şi mai vitregă, întrucît primii noştri fierari sînt ţigani robi[4] care abia mai tîrziu sînt consemnaţi, în diferite danii sau acte de vînzare-cumpărare, foi de zestre etc., în calitatea lor de fierari. Cu începere din secolul al XVII-lea şi mai ales în următoarele secole meseriaşii (printre care şi fierarii) încep să apară în documente în calitate de martori, cumpărători etc. De acum atestările numelor de agent din fierărie încep să fie mai numeroase (mai ales în actele particulare), atîtea încît să permită observaţii mai puţin hazardate în legătură cu răspîndirea lor locală, cu proporţia dintre sinonimele concurente, cu originea lor.

Vom proceda, aşadar, datorită considerentului expus mai sus, la o inventariere a numelor de agent din fierărie întîlnite în documentele româneşti din secolul al XVII-lea. Mulţi termeni, deşi nu ţin de fierărie aşa cum

---

[1] Giurescu, *Tîrguri*, p. 76—77, 104.
[2] Xenopol, *Ist.*, I, p. 189 : În Drobeţis „Schola fabrorum".
[3] Olteanu — Şerban, *Meşteşugurile*, p. 14 ş.u.
[4] Iorga, *Ind.*, p. 16.

concepem noi astăzi această ocupație, ci de domeniul mai larg al prelucrării metalelor, figurează totuși în acest tabel, pentru că diviziunea acestei ocupații nu era atît de avansată ca acum, iar în meseria de terminologia căreia ne ocupăm se cuprindeau și alte branșe înrudite. Așa cum aminteam, în unele documente slave numele de agent românești se păstrează fie pentru că erau considerate nume de persoană, fie că un pisar mai puțin îndemînatic nu a găsit corespondentul slav al termenului; oricum, prin această împrejurare favorabilă, numărul atestărilor românești crește întrucîtva.

Așadar, principalii meseriași din secolul al XVII-lea care prelucrau fierul (metalele, în general, din care excludem metalele prețioase) și produceau obiecte din metal sau și din metal erau:

arcarii[5], numiți în documente slave *lăncari*[6] sau *arcași*[7], aceștia din urmă nu luptători cu arcul, ci producători;

căldărari[8] mai ales robi țigani, dar și, mai ales în secolele următoare, oameni liberi, de vreme ce sînt martori, vînd și cumpără, primesc ucenici[9], au prăvălii[10], iar unul dintre ei are un fiu pîrcălab[11];

covali[12], însă nu în mod cert, întrucît ne bazăm pe un singur document, dar dintr-o zonă (Iași) în care termenul se întîlnește și acum;

coifănari[13];

cuțitari[14];

fauri[15], numiți astfel mai ales cînd sînt de pe domenii sau din sate[16];

---

[5] *Id., St. doc.*, VII, p. 105: „unde ședu arcarii" (Iași, doc. orig.).

[6] DIR, A, XVII, II, nr. 162: Ionașcu Lăncar (an 1607—1609).

[7] Bogdan, *Rel. Mold.*, p. 16: Hanca Arcașul.

[8] DIR, A, XVII, III, p. 69: Nechifor Căldărariul, martor la o vînzare a unei ocini în satul Macsinești, Iași, an 1612 (doc. rom.); „Arhiva istorică", I, p. 128: căldărarii Cracea și Stan, Tîrgoviște, an 1612; DIR, A, XVII, I, nr. 1: Vasile Căldărariul din Iași, an 1621 (doc. rom.); „Ion Neculce", V, p. 174, 176: Vasile Căldărar, an 1676; „An. Acad. Rom.", XXXV, p. 346: căldărari în Iași, an 1682; Iorga, *St. doc.*, V, p. 490: Ioan căldărarul; *ibid.*, X, p. 40—41: căldărari la Brașov; Hurmuzaki, XV, p. 1474: Mihai Căldărarul, la Cîmpulung în Țara Românească (doc. rom.).

[9] Potra, *Țiganii*, p. 321: „Adică eu Alexandru Căldărar încredințez ... la ... mîna dumisale coconului Dracache Roset ... că am luat un țigan a dumisale, anume Vasăle, ca să-l învăț meșteșugul căldărăriei", Moldova, an 1819 (doc. rom.).

[10] „Arh. Olt.", VII (1928), p. 461: „ ... locul prăvăliei ce șade Iordache căldărariul" an 1795.

[11] „Ion Neculce", VI, p. 337: „... Nastasie pîrcălab sîn lui Mirăuți căldărariul", an 1724.

[12] Ghibănescu, *SI*, III, p. 107: Gligor Caval, martor, Iași, an 1648 (doc. rom.); în interiorul documentului acesta este numit *potcovariu*, încît presupunem că grafia *caval* reprezintă *covali* (fierar), căci ocupația mai generală include, pentru timpul acela, și pe aceea de potcovar.

[13] Iorga, *St. doc.*, X, p. 338—339: Baciul Coifănar, an 1672.

[14] Potra, *Țiganii*, p. 260: „... eu, Gavril, am furat o iapă a lui Stan țiganul cuțitariul", Bujoreni, an 1679 (doc. rom.).

[15] *Ibid.*, p. 208: „... un salaș de țigani anume Țavul faur și cu țiganca lui", Bucovina, 1614 (doc. rom.); Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, XXXVII/10: Drăgan faurul, an 1631 (doc. rom.); *ibid.*, M-rea Cozia, XLVIII/12: „... Mihai faurul, fiul Costei țiganul faurul de la Ocna Mare", an 1638 (doc. rom.); *ibid.*, Mitr. Ț. Rom., LVII/16: Mihai faurul, an 1655 (doc. rom.); *ibid.*, M-rea Banu, XI/19 (doc. rom.); *ibid.*, AN, MMDCLXII/18 (doc.

fierari, adică *hierari*[17], foarte puţini în secolul al XVII-lea în comparaţie cu cei din secolele următoare[18];
lăcătuşi[19], întîlniţi copios şi în secolele următoare, ba chiar atestaţi şi într-un document slav din secolul al XVI-lea[20];
meşteri de fier[21];
potcovari, numiţi astfel chiar în documente slave[22], poslušnici[23] sau liberi, la sat[24] sau în oraşe[25];
săbieri,[26] numiţi astfel şi în documentele slave[27];
sîrmari[28];
tinichigii[29];
zelari[30];
ţigani[31], cu înţeles de nume de agent.

---

rom.); *ibid.*, ms. 1234 f. 472 (copie rom.); *ibid.*, M-rea Sf. Sava-Iaşi, XXVII/); ţigani fauri, an 1669 (doc. rom.); *ibid.*, M-rea Dintrunlemn, XLIV/12: Tudor faurul, an 1663 (doc. rom.); B.A.R., LXIX/10 (doc. rom.); *ibid.*, XLIV/76 (doc. rom.); *ibid.*, DCXXVI/142.

[16] Şt. Olteanu, *Meşteşugurile în Moldova în secolul al XVII-lea*, în SMIM, III, p. 118.

[17] *Ibid.*, p. 111: Sima hierar din Suceava, an 1625; Iorga, *St. doc.*, XVI, p. 224: Dima h[era]riul din Galaţi, an 1683.

[18] *Ibid.*, XVI, p. 326: Gavril Ţiganul herariul, în Moldova, an 1737—1739; id., *Doc. fin.*, p. 40, an 1764; Melchisedec, *Huşi*, I, p. 305, an 1768; „Ion Neculce", V, p. 181: „... i pe Ioniţă Ogar fierar ţigan i pe Vasile ferar ţigan", an 1786; Urechiă, *Ist.*, V, p. 307: fierari ţigani şi sîrbi, an 1794; Melchisedec, *Huşi*, I, p. 387: herar, an 1795 etc.

[19] B.A.R., CLV/178: Stoian lăcătuş, Iaşi, an 1620 (doc. rom.); *Îndreptarea legii* (1652), p. 290; Arh. St. Buc., M-rea Cetăţuia, 1/5, an 1662 (doc. rom.); *Cat. Braş*, I, p. 38: ... jupânul Hanăş, lăcătuşul sasul din Braşov", an 1699.

[20] DIR, A, XVI, III,p. 160: Luca lăcătar (al mănăstirii Neamţ), an 1581, cu numele de agent românesc în originalul slav.

[21] Arh. St. Buc., M-rea Papazoglu, X/19: „... să aibă a lua din ţigănia mea alt ţigan meşter de her ca şi acela", an 1661 (doc. rom.); B.A.R., Fot. XII/10: Pleşa meşter de fier, Nica ţiganul meşter de fier, an 1682 (doc. rom.); Iorga, *St. doc.*, XVI, p. 224, Galaţi, sec. XVII; id., *Doc. Cal.*, II, p. 119: „... 2 ţigani meşteri de fier ce s-au trimis la măria sa Hanu", an 1763—1764.

[22] DIR, A, XVII, I, p. 61: Ursul potcovariu, Iaşi, an 1602.

[23] *Ibid.*, V, nr. 387: „... zicînd că are opt poslušnici meşteri la sfînta episcopie... şi un potcovar", Iaşi, an 1624 (doc. rom.).

[24] B.A.R., CV/79: Pavel Potcovariul din Buhăceşti.

[25] Bianu, *Doc.*, I, p. 158, an 1629; Ghibănescu, *SI*, III, p. 106, Iaşi, an 1648 (doc. rom.); Şt. Olteanu, *Meşteşugurile din Moldova în secolul al XVII-lea*, în SMIM, III, p. 11: Tihon potcovarul martor, an 1656; „Ion Neculce", V, p. 172, an 1667; *ibid.*, V, p. 176: „Această casă am vîndut lui Ală potcovarului", Iaşi, an 1680; *ibid.*, V, p. 177: Mustafa Turcul potcovariu, an 1686.

[26] Panaitescu, *Sibiu*, p. 37, cca 1600 (doc. rom.,); Şt. Olteanu, *Meşteşugurile în Moldova în secolul al XVII-lea*, în SMIM, III, p. 115; Harcta săbiiar din Tîrgul Vechi din Iaşi, an 1645 (doc. rom.).

[27] DHR, A, XIX, 5: Ignat săbiiar ot Iaşi, an 1626.

[28] Arh. St. Buc., M-rea Cetăţuia, I/5: Dumitru Sîrmarul an 1662 (doc. rom.).

[29] „Creşterea colecţiilor", an 1914, p. 76: Stan tinichigiul an 1669.

[30] Arh. St. Buc., M-rea Galata, XIV/7: Gheorghe Zelar, Iaşi, an 1646 (doc. rom.); *ibid.*, M-rea Sf. Sava — Iaşi, XVII/15: Ilea Zelar (doc. rom.).

[31] *Ibid.*, M-rea Sf. Sava — Iaşi, XVIII/10: „ţigan cu doi feciori cu ciocanele şi ciniile lor", Moldova, an 1667 (doc. rom.); „Bul. Com. Ist.", I, p. 269: „... 5 pot. au dat unui ţigan ce-au cercuit un car", Moldova, an 1742, *ibid.*, I, p. 275.

Ocupațiile acestor meseriași sînt, în cea mai mare parte, specializate strict: armurierii pot fi coifănari, săbieri, zelari, cei care prelucrează arama sînt căldărari sau clopotari (atestați indirect încă din secolul al XVI-lea[32] și direct în secolele următoare[33]), tot astfel precis determinați ca ocupație sînt cuțitarii, lăcătușii, tinichigii, sîrmarii, potcovarii. Aceștia din urmă însă, ca și în prezent mai ales în mediul rural, făceau și lucrări de fierărie generală sau în orice caz erau asimilabili fierarilor măcar într-atît încît un potcovar al lui Petru Vodă este numit, în scrisoarea latină către bistrițeni, *faber*[34]. Rămîn, pentru a denumi ocupația mai generală a prelucrării fierului, doi termeni principali: *faur* și *fierar*, la care se adaugă, atestați mai rar sau mai tîrziu: *faur de fier*[35], *făurar*[36], *meșter de fier*, *covali*, *căoaci*[37], *covaci*[38].

Termenii *faur* și *fierar*, spun dicționarele etimologice ale limbii române[39] sau dicționarele romanice[40], sînt moșteniți din latină, primul din *faber*, ac. *fabrum*, celălalt din *ferrarius*, adjectiv substantivat încă din latina populară[41]. Fiecare din cele două etimologii propuse are în vedere faptul că sensul, în latină și română, este același, că evoluția fonetică este normală, că termenul se află și în dialectele suddunărene [42] și în numeroase limbi romanice[43].

Toate acestea sînt, în cea mai mare parte, indiscutabile. S-ar putea ridica totuși obiecția că lat. *ferrarius*, din punct de vedere al evoluției fonetice normale nu putea duce la dr. *fierar* (în graiuri *h'erar*, *șerar*, *cerar*), arom. *h'irar*[44], mgl. *ierar* [45]. În lat. *ferrarius*, *e* este aton și, ca atare, nu se diftonghează ca *ferrum*. Se presupune și se acceptă [46] că analogia cu *fier* (< lat. *ferrum*) a fost în măsură să realizeze totuși formele cu diftong. Fenomenul s-ar fi petrecut în româna comună (de unde formele din cele trei dialecte), dacă nu cumva analogia este evidentă încă din latină (de unde forma sp. *herrero*, care presupune aceeași diftongare).

---

[32] Hurmuzaki, XII, p. 376 și 378.

[33] An. Acad. Rom., s. II, t. XXI, p. 200—201; Aricescu, în „Revista Arhivelor Statului", I, p. 661: Neamțul clopotarul; Dan, *Rădăuți*, p. 16, inscripție pe un clopot: „Clopotariul Petru Nemeș în anul 1780"; Furnică, *I.C.*, p. 143: clopotariul, an 1787.

[34] Hurmuzaki, XV, p. 429, an 1542: „Missimus hunc fabrum nostrum cum uno elegante equo claudicanti".

[35] „Bul. Com. Ist.", IV, p. 68: țigan faur de fier, Moldova, an 1734; Mardarie Cozianul, p. 159: faur de fier.

[36] Iorga, *St. doc.*, p. 393: Mihai făurar din Iași.

[37] Potra, *Țiganii*, p. 292, an 1765 (doc. rom.).

[38] Iorga, *Inscripții*, I, p. 342: „opștea corporații covacilor", an 1851.

[39] Pușcariu, *Et. Wb.*; CDDE; DA; Scriban, D.; Chiac, D; *Lex. Bud.*; tot astfel Pascu, *Suf.*, p. 88.

[40] REW.

[41] Quicherat, DLF: subst. m. Firm., Inscr. „forgeron" (sec. IV).

[42] Pușcariu, *Et. Wb.*

[43] REW

[44] Capidan, *Nom. Suf. Arom.*, p. 18; Papahagi, DDA.

[45] Capidan, *Meglenoromânii*, III, p. 154.

[46] CDDE.

Cu toate acestea, anumite împrejurări speciale ne fac să ne îndoim de faptul că *fierar* este moştenit din latină. Considerăm, dimpotrivă, că este un derivat românesc de la *fier* cu sufixul *-ar*[47].

Argumentele în sprijinul acestei ipoteze, ce urmează să o susţinem, se organizează în două direcţii. În primul rînd, vom urmări, pe baza atestărilor, termenii *faur* şi *fierar*. La aceste atestări se adaugă, inevitabil, şi antroponimele sau toponimele formate pe baza acestor apelative. În al doilea rînd, vom căuta să prezentăm locul acestor termeni în sistemul numelor de agent româneşti, în speţă în sistemul numelor de agent din domeniul prelucrării metalelor. La aceste două direcţii se adaugă şi diferite alte argumente de natură specială, fie că este vorba de repartiţia teritorială a termenilor, fie că vom raporta termenii în discuţie la limba literară, la stilul beletristic, la sentimentul lingvistic al informatorilor etc., fie că vom aprecia numele de agent în relaţie cu numele atelierului respectiv.

În secolul al XVII-lea, *faur* şi *fierar*, deşi se întîlnesc şi unul şi celălalt, par — pe baza materialului documentar care ne-a stat la dispoziţie — a avea o frecvenţă diferită : *faur* este întîlnit mult mai des decît *fierar*. Această constatare care ţine de cantitate este discutabilă cîtă vreme se fondează numai pe documentele parcurse, dar capătă autoritate şi semnificaţie dacă apelăm la secolele anterioare, la toponimie şi la antroponimie. Anterior secolului al XVII-lea apar numeroase atestări de *fauri*. Fie că le considerăm încă apelative nume de agent, fie că le considerăm nume de persoană (provenite tot din numele de agent), acest lucru nu schimbă cu nimic vechimea şi răspîndirea termenului. S-ar zice că uneori *faur* este nume propriu, mai ales în unele documente slave în care apare termenul românesc, dar sînt destule situaţii, tot în documente slave, în care nume de agent româneşti sînt transcrise ca atare[48], evident apelative, încît să putem considera şi pe *faur*[49] tot ca, sau şi ca, apelativ. O situaţie asemănătoare pare a oferi şi un document latin din Transilvania, în care, printre alţi români, se citează şi un *Faur Iowan*[50]. *Faur*, ca nume propriu sau apelativ, se întîlneşte general în diferite provincii dacoromâne pînă la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi, mai rar, chiar în secolele următoare[51].

[47] Ideea apare şi la Capidan, *Meglenoromânii*, III, p. 154 ; id., *Aromânii*, p. 299 (care, într-o lucrare anterioară, *Nom. Suf. Arom.*, p. 18, considera pe *fierar*, ar. *hirar*, moştenit din latină).

[48] Bogdan, *Doc. Ştefan*, II, p. 125-126 :„ жена станчюла дѣрарѧ“ an 1498; DIR, A, XVII, III, p. 165 : Pătraşco croitor... Ionaşco ţobotar; an 1617 *ibid.*, p. 321 : cojocari, curălar, olar, butnar, an 1619.

[49] *Ibid.*, B, XIII, XIV, XV, p. 92 : Mihai faurul ; *ibid.*, A, XVI, I, p. 13 : Miclăuş Faur ; *ibid.*, p. 210 : Stroe Faur ; *ibid.*, II, p. 165 : Gavril Faur ; Bianu, *Doc.*, I, p. 2-3 Matca, sora Faurului, an 1592 ; DIR, B, XVI, I, p. 11—12 ; *ibid.*, IV, p. 180, 326; *ibid.*, V p. 290, 387 ; *ibid.*, XVII, I, p. 398-399 : Cota faurul, an 1609 ; B.A.R., XXXVI/Ia-b : toţi strănepoţii lui Feodor Faurul, Iaşi, an 1617 (doc. slav.) ; *ibid.*, C 1/50 : Tatul ţiganul faur, Bucureşti, an 1632 (doc. slav.) ; *ibid.*, Colecţia Scarlat Calimachi, nr. 50 : Vasile faur, Iaşi, an 1656 (doc. slav) ; Arh. St. Buc., M-rea Radu Vodă, XXXIX/14, an 1636 ; *ibid.*, M-rea Sf. Ioan — Bucureşti, II/24, an 1639 ; *ibid.*, Peceţi, 63, 64.

[50] Hurmuzaki, XV, p. 492, Orăştie, an 1553.

[51] „Bul. Com. Ist.“, IV, p. 40, 41 ; „Buletin Foaie oficială“, Iaşi, 1833, p. 82.

Urmașii unui *faur* sînt, într-un document, *Făurești*[52]. De un deosebit interes în legătură cu răspîndirea lui *faur* ca nume de persoană ni se pare situația de la mijlocul secolului al XVIII-lea din ținutul Aradului. În catagrafiile latinești de la 1743, 1746 și 1752 numele *Faur* (cu variantele *Faor*, *Fauer*) apare adesea[53], iar niciodată *Fieraru* (deși alte antroponime provenite din nume de agent cu sufixul *-ar* sînt frecvente[54]). Probabil că nu toți oamenii cu numele *Faur* atestați în acest izvor sînt și în realitate fierari, dar pentru foarte mulți corespondența între poreclă și ocupație este un fapt. Ne sprijinim afirmația prin constatarea că acești *Fauri* nu se întîlnesc în așezările urbane (și în primul rînd în Arad), unde meșteri organizați și privilegiați erau germanii și maghiarii, în schimb se găsesc în așezările rurale și anume, după cum reiese chiar din catagrafie, cîte unul, doi din sat (puține sînt satele care să nu aibă un *Faur* sau un *Kovács*).

Din examinarea antroponimelor reținem că numele *Faur* este bogat atestat pînă în secolul al XVII-lea în toate provinciile românești, iar în Transilvania, Banat și în secolul următor.

În toponimice *faur* se întîlnește la fel de des, fie în această formă, fie derivat cu diferite sufixe, chiar din secolele al XIV-lea și al XV-lea în toate provinciile românești.

Astfel, în Moldova, în secolul al XV-lea : *Fauri*[55] (sat pe Bistrița), *Fauri*[56] (sat pe Vaslui), *Făurei*[57] (sat în ținutul Roman), *Făurei*[58] (sat pe Prut), *Făuroanea*[59] (sat în ținutul Bîrlad), *Făurei*[60] (sat în în ținutul Hușî); în secolul al XVI-lea : *Făurei*[61] (selișteîn pe Putna), *Faurii*[62] (sat pe Crasna),

---

[52] Bianu, *Doc.*, I, p. 2, an 1592 (doc. slav).

[53] *Aradul*, în conscripția de la 1743 : *Faur* Ioan judex (p. 2), *Fauer* Petru (p. 11) ; în conscripția de la 1746 : *Faor* Togyer (p. 80), mai mulți din localități diferite, *Faur* Joon, Juon, Iovan (p. 104, 121, 155, 212, 213, 215, 222), *Faur* Petru și *Faor* Petro (p. 118, 191, 198, 204), *Faor* Gliga (p. 140), *Faur* Blag (p. 156), *Faur* Toda (p.180), *Faur* Mihaly (p. 184, 195, 199), *Faur* Nyisztor (p. 189), *Faur* Medre (p. 194), *Faur* Mlagyin și *Faur* Dumitru (p. 195), *Faur* Iosif (p. 198), *Faur* Martin (p. 199) ; în conscripția de la 1752 : *Faur* Zima (p. 269).

[54] *Aradul*, în conscripția de la 1746 : *Morar* (p. 48, 56, 63, 80, 97, 111), *Rotar* (p. 57, 72, 73, 75, 104, 107, 122), *Pokorar* sau *Pekorar* (p. 66, 76, 80, 93), *Bodnar*, *Botar* sau *Butar* (p. 67, 68, 82, 90, 202), *Blidar* (p. 57, 189), *Csordar* (p. 73, 77, 132, 154, 161), *Krismar*, *Kercsmar* sau *Kresmar* (p. 73, 149, 157, 183), *Boar* (p. 75, 85, 102), *Funyer* sau *Funar* (p. 75, 151), *Szitar* (p. 76), *Berar* sau *Barar* (p. 78, 91, 98, 168), *Olar* sau *Ollar* (p. 78, 80, 82, 91, 104), *Sztupar* sau *Stupar* (p. 91, 110, 119, 149), *Vernicsar* (p. 91), *Meszar* (p. 93, 216, 217), *Ladar* (p. 95, 99, 102), *Strengar* (p. 115, 160), *Voscsinar* sau *Vostyinar* (p. 148, 161, 184), *Vinarsar* (p. 194) etc.

[55] DIR, A, XIV—XV, I, p. 356, 359—360 ; *ibid.*, XV, II, p. 159 ; *ibid.*, XVI, IV, p. 79—80.

[56] *Ibid.*, XIV—XV, I, p. 87 ; *ibid.*, XVI, I, p. 613 ; *ibid.*, XVII, II, p. 35 — 36, 59—60 ; *ibid.*, III, p. 122, 128—129 ; *ibid.*, IV, p. 385, 389, 408 ; *ibid.*, V, p. 14—15.

[57] *Ibid.*, XIV—XV, I, p. 307.

[58] *Ibid.*, p. 231.

[59] *Ibid.*, p. 278.

[60] *Ibid.*, XV, II, p. 107.

[61] *Ibid.*, XVI, III, p. 440, 453.

Faurii[63] (sat pe Jijia), *Făureşti*[64] (sat pe Tutova), *Făureşti*[65] (sat lîngă Jigoreni, Negreşti); din secolul al XVII-lea: *Făureşti*[66] (sat pe Jijia), *Făureni*[67] (selişte pe Pereschiu, ţinutul Tutova), *Faurii*[68] (sat pe Idrici, astăzi Corni-Albeşti, Vaslui).

La fel, în Ţara Românească, pînă în secolul al XVII-lea: *Fauri*[69] (sat, probabil lîngă Baia de Aramă), *Făureşti*[70], *Făurei*[71] (sat lîngă Lehliu), *Valea Făureşti*[72] (sat pe Olteţ).

În Transilvania se întîlnesc: *Făureşti*, în Maramureş, atestat la 1602[73] şi 1733[74], *Făureni*[75] (în judeţul Cluj), *Făurişte*[76] (cătun în judeţul Bistriţa-Năsăud).

Numeroase sînt atestările şi pentru o perioadă mult mai apropiată, din *Marele dicţionar geografic*[77]. Unele dintre aceste toponimice sînt întîlnite şi în documente, altele (nume de dealuri, ape, păduri etc.) provin evident din primele şi sînt mai recente.

Din această succintă prezentare a situaţiei lui *faur* în antroponimie şi toponimie se desprind cîteva constatări: 1° atestările provin din toate provinciile istorice româneşti; 2° vechimea primelor atestări este considerabilă, anume din primele documente româneşti şi în documente străine anterioare acestora, fapt care proiectează termenul în epoci anterioare atestărilor; 3° funcţia de apelativ a lui *faur* este un fapt evident şi pe deplin controlabil pînă în secolul al XVIII-lea (în toate provinciile mai ales în secolul al XVIII-lea, dincolo de Carpaţi şi mult mai tîrziu), după care *faur* rămâne

[62] *Ibid.*, II, p. 114.
[63] *Ibid.*, I, p. 162.
[64] *Ibid.*, p. 18—19.
[65] *Ibid.*, III, p. 200; *ibid.*, XVII, V, p. 360—361, 375.
[66] *Ibid.*, XVII, II, p. 279.
[67] *Ibid.*, IV, p. 104.
[68] *Ibid.*, II, p. 90.
[69] *Ibid.*, B, XIII-XVI; III, p. 149.
[70] *Ibid.*, p. 307.
[71] *Ibid.*, V, p. 191.
[72] *Ibid.*, VI, p. 306.
[73] Suciu, D.T., I, p. 226.
[74] *Ibid.*
[75] *Ibid.*
[76] *Ibid.*
[77] *Fauri* (deal şi vale în jud. Iaşi, com. Rediul-Tătar), *Fauri* (pîrîu, în acelaşi loc, se varsă în Jijia), *Faurii de Jos* (sat în jud. Neamţ, com. Zănesti), *Faurii de Jos* (moşie, în acelaşi loc), *Faurii de Sus* (sat, în acelaşi loc), *Faurii de Sus* (moşie, în acelaşi loc), *Faurul* (deal în jud. Mehedinţi, com. Secul), *Faurul* (numită şi Pădurea Faurului, pădure, în acelaşi loc), *Faurul* (poiană, jud. Mehedinţi, com. Oraviţa), *Faurul* (pîrîu în jud. Suceava, com. Rădăşeni), *Faurul* (pîrîu în jud. Olt., com. Făgeţel, se varsă în Alunişul), *Dealul Faurului* (jud. Vaslui, com. Mogoşeşti), *Valea Faurului* (în jud. Gorj, com. Amaradia), *Făureasa* (pîrîu, se varsă în Cricovul Dulce), *Făurei* (comună în fostul judeţ Putna), *Făurei* (sat în jud. Ialomiţa), *Făurei* (comună în jud. Brăila), *Făurei* (sat în jud. Neamţ, com. Budeşti), *Făurei* (cătun în fostul judeţ Putna), *Făurei* (deal lîngă satul cu acelaşi nume, jud. Neamţ), *Făurei* (moşie în jud. Brăila), *Făurei* (viroagă în jud. Buzău), *Făureşti* (comună în jud. Vîlcea), *Făureşti* (cătun în com. Gănesti, jud. Vîlcea), *Făureşti* (deal în comuna cu acelaşi nume, jud. Vîlcea), *Făuroaia* (cătun în com. Socoleşti, jud. Mehedinţi).

mai ales nume de loc și de persoană (ca antroponim, totuși, evoluează, în sensul că tinde să dispară, legat de situația apelativului).

Termenul *fierar*, ca apelativ, se întîlnește sporadic în secolul al XVII-lea și din ce în ce mai des în secolele următoare. Urmărit în domeniile antroponimiei și al toponimiei, *fierar* este întîlnit, în comparație cu *faur*, mult mai tîrziu. Ca antroponim *fierar* nu se întîlnește decît rar în secolul al XVII-lea și, general, în Moldova și Țara Românească, în secolele următoare[78].

Ca nume de loc, *Fierari* este întîlnit, în materialele consultate, numai în două rînduri: *Fierari*[79], deal în județul Botoșani și *Fierari*[80], punct trigonometric în apropierea Craiovei. Primul nume nu-l întîlnim în documente, nici în alte materiale contemporane[81], al doilea, avîndu-se în vedere realitatea pe care o desemnează, presupunem că este nou.

Sînt, în privința toponimelor românești cu bază în nume de agent (direct sau prin antroponim), cîteva lucruri care aruncă o lumină nouă asupra raporturilor dintre *faur* și *fierar*. Vom fi nevoiți să deschidem o inevitabilă paranteză în care, pe baza toponimelor cu înțeles de nume de agent[82], să examinăm originea și organizarea lor ca apelative și frecvența lor în toponimie. Ar urma din această întreprindere stabilirea unor grupe de apelative după origine (moștenite, împrumutate din diferite limbi sau formate pe terenul limbii române) și structură (simple sau sufixate) iar apoi, în funcție de aceste particularități, poziția lor ca toponime[83].

Examinarea, chiar sumară, a acestor toponime ne permite formularea cîtorva observații: 1° cei mai mulți termeni (trei sferturi din total), considerați ca apelative, sînt formați pe terenul limbii române mai ales de la un radical căruia i se adaugă un sufix de agent, în primul rînd *-ar* (de exemplu: *albinar*, *blănar*, *ceaunar*, *cepar*, *cojocar* etc.) sau altele (de exemplu: *căruțaș*, *cimpoieș*), mai rar prin înlocuire de sufixe (de exemplu *cazangiu — căzănar*) sau prin dublă sufixare (de exemplu *abagiu — abager*, *croitor — croitorar*); 2° temele sufixate sînt, după origini, mai ales slave (de exemplu: *bănicer*, *cojocar*, *dohotar*, *grădinar*, *pîslar etc.*) și latine (de exemplu: *argintar*, *căldărar*, *ciurar*, *fusar*, *ursar* etc.), dar și turcești, grecești, maghiare, germane; 3° comparînd derivatele românești cu sufixul *-ar* cu alți termeni moșteniți din latină sau împrumutați din alte limbi în care există sufixul în discuție (din latină: *cărbunar*, *fierar*, *măcelar*, *morar*, *păcurar* „cioban", *pescar*, *porcar*;

---

[78] Caian, *Focșani*, p. 184—229. Din cei 600 de locuitori ai părții muntenești a orașului Focșani la 1850 cîțiva se numeau *Feraru* sau *Heraru* (8 în total); *Lista caselor și dughenelor*, Iași, 1853, cuprinde un singur: Gheorghe Diță *Herariu*, deși multe alte antroponime nume de agent din ocupația prelucrării metalelor sînt mai bine reprezentate: *Alamaru* (sau *Alămariu*), *Cărățașu*, *Căldărariu*, *Clopotariu*, *Lăcătușu*, *Tinechegiu* (sau *Tinichigiu*) etc.

[79] DG: *Fierari* (deal în jud. Botoșani, com. Brăteni).

[80] *Ibid.*: *Fierari* „punct trigonometric de observație, în apropierea orașului Craiova, jud. Dolj. Are o înălțime de 200 m."

[81] Frunzescu, D., lipsește articolul.

[82] Iordan, *Toponimia românească*, p. 223—231 (toponimia care arată ocupația locuitorilor).

[83] Pentru aceasta, din lucrarea citată mai sus, am extras lista toponimelor care, ca apelative, pot avea valoare de nume de agent.

din slavă : *dîrvar, scutar, zidar, zlătar* ; din grecacă, *bărbier* ; din germană: *butnar*; din turcă, *dulgher* ; din țigănește : *rudar*) vom constata că nu există îndreptățiri speciale pentru a-i considera pe primii derivați (*fînar*, de exemplu, are corespondent în latină[84]) iar pe ceilalți moșteniți (în graiuri și în limba veche, de exemplu, lui *măcelar* îi corespunde *casap* ; pentru alte nume de agent moștenite, *apar, lăptar* se ridică dificultăți de alt ordin[85]) ; de la caz la caz se poate accepta și soluția cealaltă.

Ținînd seama de aceste observații, întrucît *fierar* apare de numai două ori ca toponim vom constata că situația lui este deosebită de a celorlalte nume de agent moștenite întîlnite și în toponimie. Nu numai proporția atestărilor în toponimie între *faur* și *fierar* este defavorabilă termenului cu sufix, dar și comparat cu celelalte toponime cu înțeles de nume de agent *fierar* apare proporțional foarte rar. Constatarea este valabilă fie cînd ne referim la termeni moșteniți (de exemplu : *cărbunari*, cu variantele, apare de 20 ori, *morari*, de 15 ori, *olari*, de 30 de ori, *purcari*, de 10 ori), fie chiar la mulți termeni sufixați în română (de exemplu : *rotari* apare de 21 de ori, des apar și *lingurari, blidari, pietrari* etc.). Ca explicație a numărului mic de atestări ale lui *fierar* nu se poate invoca faptul că unele ocupații, în economia feudală, erau mai des întîlnite decît altele (de exemplu morăritul față de fierărie) căci termenii pentru noțiunea fierar (*faur, căuaci, covaci, covali, fierar*), luați în total, dau multe nume topice. Reprezentarea termenului *fierar* , nu a tuturor termenilor corespunzînd noțiunii, este slabă și recentă în toponimie, iar acest fapt, alături de altele, pledează împotriva originii sale latine.

Pentru a încheia șirul considerațiilor cu privire la situația lui *faur* și *fierar* așa cum rezultă pe baza limbii vechi, credem că nu este lipsit de importanță să ne oprim puțin asupra corespondențelor străine, din redacțiile latinești, germane sau maghiare, denumind agentul din fierărie. Pentru slava cancelariei o împrejurare favorabilă ne dă posibilitatea să cunoaștem chiar glosarea românească a termenului *kovač* și a slavului răsăritean *kuzneț* la mijlocul secolului al XVII-lea, anume *faur*[86] (și în expresiile calchiate *faur de fier* și *faur de aramă*, ultimul pentru *căldărar*). Pentru germană, numeroasele atestări din secolele al XV-lea — al XVII-lea de maeștri care prelucrează metalele prezintă consecvent termenul *Schmied*, în diverse grafii, la baza diferiților compuși. Termenul german ne interesează numai întrucît, ca și lat. *faber* și slav. *kovač*, în accepția lui generală de meșter care prelucrează metalele, a putut servi ca model unor termeni românești *faur de aramă*. Grafiile magh. *kovacs* „fierar" din secolele al XVI-lea și al

[84] Iordan, *Toponimia românească*, p. 227.

[85] Hristea, *Probl. etim.*, p. 45 : „În general dicționarele îl socotesc și pe acesta tot moștenit din latină (aquarius „de apă", „în legătură cu apa" etc.), dar în vremea marilor migrații n-a existat la noi meseria de *apar*, așa cum n-a existat, desigur, nici aceea de *lăptar*. Neexistînd în domeniul istoriei poporului român vînzători de lapte (la oraș!) și oameni care se îndeletniceau cu căratul apei spre a o vinde, e limpede că astfel de cuvinte trebuie privite ca simple formații interne ale limbii române".

[86] Mardarie Cozianul, p. 159, 161.

XVII-lea : *kouachiot*[87], *kowachioth*[88], (toate plurale) ne atrag atenția asupra caracterului de fricativă bilabială a lui *-v-* fapt important pentru termenii românești *căuaci* și *covaci*. Cele mai importante indicații asupra termenilor românești pentru noțiunea „fierar" ni se pare însă că le dau documentele de redacție latină. Pretutindeni unde apare vreo referință la un fierar, acesta este numit *faber*. Termenul *faber* nu este însă, în latina medievală, singurul care să denumească acest agent ; alături de el mai apare *faber ferrarius* sau numai *ferrarius*[89]. Folosirea numai a lui *faber* în documentele din cancelariile românești corespunde, credem, și unei situații asemănătoare în română. Indiferent cît de mult sau de puțin cunoșteau secretarii româna, acolo unde ei, în ciorna românească, întîlneau *faur* traduceau prin *faber* ; invers, dacă termenul *fierar* ar fi existat, minimul efort i-ar fi condus indubitabil la *ferrarius*.

Avînd în vedere situația lui *faur* și a lui *fierar* ca apelative, antroponime și toponime (cele trei domenii sînt, după cum s-a văzut, perfect convergente), apreciem că termenul *faur* este vechi, moștenit din latină, iar termenul *fierar* este format pe terenul limbii române, de la *fier* cu sufixul *-ar*.

Argumentele, pe care le vom aduce în continuare în sprijinul acestei afirmații, țin, de data aceasta, de caracterul sistematic al limbii. Ne referim deci la formarea numelor de agent din fierărie, la structurarea lor în virtutea principiului economiei în limbă.

O primă observație este aceea că în latina populară adjectivul *ferrarius, -a, -um* ajunsese să se folosească și substantivat[90]. În același timp, după ce multă vreme a însemnat în general „lucrător, meșter", *faber*, în latină, cunoaște și sensul specializat „lucrător care prelucrează metalele"[91], în special fierul. Ar urma, din aceasta, că româna, ca și alte cîteva idiomuri romanice (italiana, friulana, dialectul engadinez), a avut la dispoziție, din fondul latin, pentru a denumi o noțiune, doi termeni care (pentru latină de la o vreme, pentru română de totdeauna — în ipoteza că *fierar* ar fi moștenit) au exact același înțeles : *faber* și *ferrarius*. În alte limbi romanice, amănuntul ni se pare interesant, se întîlnește fie o dezvoltare a lui *faber*[92], fie a lui *ferrarius*[93]. Cazul acesta, de moștenire din aceeași limbă a două vocabule sinonime, este, în principiu, abnorm, dar în practică nu ar fi singurul. Trebuie însă observat că, în asemenea situație, cele două sinonime, în timp, se diferențiază, prin specializarea unuia sau amîndurora. Uneori un termen își lărgește sensul, alteori și-l îngustează, unul poate să devină, față de celălalt, complementar în graiuri, astfel încît, în economia limbii, să

---

[87] Hurmuzaki, XII, p. 1492, an 1599.

[88] *Ibid.*, p. 586, an 1600.

[89] *Bartal* : *faber ferrarius* „kovács, potkolo kovács, germ. Hufschmied". *Aradul*, în conscripții, la rubrica ocupației oamenilor, apar : *faber* (p. 27), *faber ferrarius* (p. 26, 33), *ferrarius* (p. 26, 37, 30).

[90] Quicherat, DLF.

[91] *Ibid.*

[92] REW, fr. v. *febre*, prov. *faure*, log. *frau*.

[93] REW, sp. *herrero*, port. *ferreiro*.

aibă o solidă raţiune de a exista. Dacă această necesară diferenţiere nu se realizează, unul din cei doi termeni dispare. Admiţînd că *faur* şi *fierar* sînt, amîndoi, moşteniţi din latină, ar trebui să constatăm o oarecare diferenţiere semantică încă din perioada primelor atestări ; or, am văzut că *faur* şi *fierar* (atît cît apar în secolul al XVII-lea) aveau şi au continuat să aibă acelaşi înţeles.

Acceptîndu-se caracterul de termen moştenit din latină al lui *fierar* ar urma să se dea, totuşi, două explicaţii : de ce termenul nu apare ca apelativ în primele documente româneşti, nici în antroponimie şi toponimie (în timp ce *faur* apare) şi de ce concurenţa seculară a sinonimelor *faur* şi *fierar* nu s-a rezolvat conform principiului economiei limbii. Pornindu-se însă de la ideea, susţinută de fapte de limbă mai vechi, că *faur* este moştenit iar *fierar* format în română, cele două neclarităţi menţionate mai sus nu mai persistă. Se iveşte însă o altă problemă, anume aceea a împrejurărilor în care apare termenul *fierar*.

Pentru a clarifica acest lucru este absolut necesar să încadrăm termenii în sistemul semantic al numelor de agent în general şi în special al celor din ocupaţia prelucrării metalelor. Această perspectivă explică, după cum vom încerca să arătăm, raţiunile apariţiei termenului *fierar*, localizarea şi cronologizarea fenomenului, încadrarea termenului în acest sistem şi evoluţia sa ulterioară.

Sintetizînd datele oferite de documentele secolelor al XVII-lea şi următoarele relative la termenul *fierar*, observăm că : 1° *fierar* apare ca apelativ în documentele româneşti din Moldova şi din Ţara Românească, mai rar în secolul al XVII-lea, mai des în secolele următoare, denumind, mai întîi pe meşterul de la oraş ; 2° ca antroponim, *fierar* apare tot în Moldova şi în Ţara Românească (nu în Transilvania, unde, după cum am probat pentru ţinutul Aradului, sinonimul *faur* este frecvent şi la mijlocul secolului al XVIII-lea, în Ţara Oltului, alături de *fauri*[94], în secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea se mai întîlnesc *căuaci*[95], *covaci*[96] şi abia la sfîrşitul secolului al XVIII-lea ţigani *fierari*[97], probabil veniţi de peste munţi) ; 3° ca toponim, *fierar* se întîlneşte de două ori (la date recente se pare) tot în Moldova şi în Ţara Românească, nu în Transilvania, unde, pe lîngă *faur*, se întîlneşte, adesea pentru aceeaşi realitate geografică, alternativ *căuaci* sau *covaci*.

Faptul că *fierar* apare în Moldova şi în Ţara Românească ni se pare pe deplin susţinut de aceea că aceste arii lingvistice au comună, în opoziţie cu Transilvania, o tendinţă generală inovatoare. Pentru a nu intra în amănunte, vom aminti doar că în Moldova şi în Ţara Românească, pe tot timpul evului mediu, s-a vorbit numai limba română, fapt care înlesneşte evoluţia internă a limbii, pe cînd în Transilvania celelalte limbi vorbite alături de română au constituit, în domeniul terminologiei meşteşugăreşti,

[94] Paşca, *Ţ. Olt.*, p. 234.
[95] *Ibid.*, p. 201.
[96] *Ibid.*, p. 217.
[97] *Ibid.*, p. 234.

un factor conservator. Ca efect evident al acestei stări de lucruri este caracterul în general unitar al graiurilor (dispuse pe arii foarte întinse) de dincoace de munți; respectiv, în Transilvania, arii lingvistice (în primul rînd lexicale) numeroase și puțin întinse. Într-un cadru unilingv, inovația, care presupune o masă cît mai întinsă și mai omogenă de vorbitori, are toate șansele să se producă și să se generalizeze. Invers, în ariile bilingve îmbogățirea lexicului se face în primul rînd prin calc lingvistic sau prin împrumut (se explică de ce în Transilvania alături de *faur* apar *covaci* și *căuaci*) și în măsură infimă prin evoluție internă (căci limba este grevată de statutul special al limbilor în contact sau de întinderea mică a ariei). Ideea despre caracterul tradițional (împletit cu mozaicul împrumuturilor maghiare sau germane) al lexicului din Transilvania și cel inovator și unitar al graiurilor din Țara Românească și din Moldova se verifică din plin și în cazul numelor de agent din terminologia fierăriei.

Numele de agent *fierar* ca inovație internă putea să apară mai degrabă în spațiul lingvistic moldovalah. Termenul *faur* era, am văzut, general (și pentru aceste arii) pînă în secolul al XVII-lea. Ce a dus la necesitatea apariției lui *fierar* și a înlocuirii treptate a lui *faur* în acest teritoriu inovator reiese cu pregnanță îndată ce încadrăm termenii *faur* și *covaci* în sistemul numelor de agent din epocă. Față de aspectul nemotivat lexical al lui *faur* și, în definitiv, chiar a lui *covaci*, ținînd seama de lipsa de productivitate a sufixului *-aci* în română, cele mai multe nume de agent din epocă au avantajul motivării gramaticale. Ne referim numai la cîteva atestări din secolul al XVII-lea și chiar această prezentare fragmentară arată îndestul marea frecvență a numelor de agent sufixate cu *-ar*: *blănar*[98], *ciubotar*[99], *cojocar*[100], *olar*[101], *pînzar*[102], *postăvar*[103], *pîslar*[104], *șelar*[105] etc. Dacă în sate *faur*, ca nume al unui singur meșter (de obicei țigan), se poate păstra în ciuda caracterului său nemotivat, la orașe, datorită existenței atîtor ocupații meșteșugărești, se impune termenilor nemotivați o structurare după modelul majorității numelor de agent, care erau sufixate. Simptomatic pentru această presiune a sistemului ni se pare evoluția lui *abagiu*[106] (<tc. *abagy*), din secolul al XVII-lea, spre *abager*[107], din secolul următor.

Relativ la termenii pentru noțiunea fierar, această tendință de motivare a putut avea ca rezultate diferite forme analitice (probabil calcuri),

---

[98] „Ion Neculce", XVII, p. 135 (an 1657); *ibid.*, p. 226 (an 1671); *ibid.*, V, p. 174 (an 1684).

[99] Bianu, *Doc.*, I, p. 96 (an 1624); „Ioan Neculce", V, p. 174 (an 1676); Iorga, *St. doc.*, XVII, p. 394 (an 1689).

[100] „Arh. Olt"., XV (1936), p. 119, an 1535 (orig. slav.); Bianu, *Doc.*, I, p. 115.

[101] *Ibid.*, p. 125, Suceava, an 1626.

[102] Arh. St. Buc., M-rea Cotmeana, XVI/1 (doc. rom.).

[103] *Ibid.*, Mitropolia Ț. Rom., CCLXIX/3 (doc. rom.).

[104] B.A.R., CCLXVII/133 (doc. rom.).

[105] Iorga, *St. doc.*, XVI, p. 190, an 1651; „Ion Neculce", VI, p. 218.

[106] B.A.R., ms. 944, f. 3 verso; *ibid.*, CXLVIII/8; *ibid.*, DCXIX/11; Iorga, *St. doc.*, VI, p. 483.

[107] *Ibid.*, XVI, p. 208; „Ion Neculce", I, p. 97; *ibid.*, V, p. 117; *ibid.*, VI, p. 185.

care nu s-au impus : *faur de fier*[108], *meşter de fier*, sau sintetice : *făurar*[109], *covăcer* şi *fierar*. Cum însă temele *faur* şi *covaci* nu exprimau materia de prelucrat (ca în *pietrar*, *lemnar* etc.) sau produsul muncii (ca în *olar*, *căldărar*), sufixarea nu revitalizează termenii, căci rezultatele sînt echivoce (covăcerul ar fi meşterul care face . . . coveţi !, iar făurarul care face . . . fauri?). *Fierar*, îndeplinind condiţiile semantice ale derivatului cu sufixul *-ar*[110], se impune şi se generalizează. Insistăm asupra unui aspect care ni se pare important. Sistemul numelor de agent este evident şi acţionează ca sistem în aşezări urbane, acolo unde, într-o anumită perioadă istorică a feudalismului dezvoltat, există o puternică viaţă meşteşugărească. Din acest motiv credem că se poate susţine că *fierar* a apărut în secolul al XVII-lea în mediile urbane din Moldova şi din Ţara Românească.

Noul termen a fost cu uşurinţă acceptat şi generalizat în spaţiul moldovalah nu numai datorită calităţilor de structură ci şi unei împrejurări particulare. *Faurul* este un meşter sătesc cu tehnică rudimentară şi, mai mult, ţigan rob, iar *fierarul*, apărut la oraş, denumeşte un om liber şi un meseriaş cu posibilităţi tehnice superioare. Această distincţie, măcar posibilă la începutul procesului de impunere a lui *fierar*, dispare cu vremea, termenul *fierar* înlocuind pe *faur* indiferent de starea socială sau nivelul tehnic al meşteşugarului.

În aria transilvăneană termenii pentru noţiunea de fierar sînt : *faur*, *căuaci*, *covaci*, întîlniţi nu numai ca apelative, dar şi în antroponime şi în toponime. Venind în Moldova, un asemenea *căuaci* devine, semnificativ, *hierar*[111].

În afara termenilor *faur* şi *fierar* mai apar în dacoromână *căuaci*, *covaci*, *covar*, *covăcer*, *covali* şi *ţigan*. Termenii au înţelesul de „potcovar", uneori chiar şi de „lăcătuş", căci, pînă la diviziunea industrială a muncii, orice fierar (mai ales sătesc) trebuia să fie oarecum universal.

Termenul *căuaci* este înregistrat numai în DA, care-l trimite, ca variantă, la *covaci*. Celelalte dicţionare nu-l înregistrează nici ca atare. Ni se pare că în privinţa etimologiei, datării şi localizării celor două variante soluţia dată de DA[112], lipsită de perspectiva istorică şi de punctul de vedere al geografiei lingvistice, este prea largă şi imprecisă.

Credem că pentru termenii *căuaci* şi *covaci*, două cuvinte diferite, intrate în română în perioade diferite, din limbi diferite, s-ar putea preciza, pe baza unor noi atestări (şi din toponime), atît ariile cît şi vechimea şi originea lor. În rîndurile care urmează vom încerca să aducem cîteva elemente noi. Este de remarcat, ca punct de plecare, că cele două etimologii propuse, slav *kovač* şi magh. *kovács*, sînt ele însele înrudite. Magh. *kovács* este împrumutat din slavă, ceea ce, pentru etimologia termenilor româneşti s-ar traduce prin împrumut din slavă, direct sau prin filieră maghiară. În al doilea rînd, este evi-

[108] Mardarie Cozianul, p. 159 ; „Bul. Com. Ist.", IV, p. 68.
[109] Pavlescu, *Meşteşug.*, p. 388 ; Iorga, *St. doc.*, XXIII, p. 393
[110] Graur, *Nom. ag.*, p. 90.
[111] Potra, *Ţiganii*, p. 298.
[112] DA — din slav. (paleosl., bulg., sîrb) *kováč*, „idem" (în Muntenia şi Banat) şi ung. *kovács*, „idem" (în Transilvania).

dent că termenii românești prezenți ca variante au forme diferite în privința tratamentului lui *-v-* : *covaci* păstrează pe *-v-*, *căuaci* îl transformă în *u* consonantic ; în plus *căuaci* îl are și pe *o* tematic trecut la *ă*, prin asimilare *o-a—ă-a*. Problema se complică întrucît atît pentru o epocă veche a slavei cît și pentru maghiară fricativa labiodentală *v* a fost o fricativă labială, astfel încît nu se poate spune decît că dr. *căuaci* trebuie pus în legătură cu această perioadă veche fie a slavei, fie a maghiarei, tot așa, dr. *covaci* trebuie pus în legătură cu perioada nouă, fie slavă — limba sîrbă, fie maghiară. Așadar, în loc de două izvoare pentru termenii românești urmează să ținem seama de patru : slava comună, maghiara veche (pentru formele cu *-v-* > *-u-*), sîrba, maghiara modernă (pentru formele cu *-v-*păstrat). Degajăm de la început aria sud-vestică a lui *covaci*, în care originea sîrbă este evidentă. Tot astfel, punctele din centrul Transilvanici, în zona celor trei scaune secuiești în care apare *covaci*, pot fi considerate ca influență maghiară recentă (de fapt nu este exclus ca zona să fi avut altădată *căuaci* dar termenul să fi fost modernizat ca în maghiara literară).

Rămîn mai greu de precizat și de datat termenii care conțin pe *-v-* trecut la *u*, ca urmare a tendinței, din slava comună și din maghiara veche, de articulare bilabială. Din păcate nici ariile nu ne ajută prea mult, căci atestările lui *căuaci*, *couaci*, deși se găsesc în marea lor majoritate în Transilvania, se întîlnesc și în Moldova nordică[113] ca și în Oltenia nord-vestică pînă în Argeș[114]. În practică ar trebui admise pentru *căuaci* două etimonuri : slav. *kovač*, magh. v. *kovács*, al căror *-v-* (fricativ bilabial) devine în română *u*. În principiu lucrurile nu par însă a sta astfel. Hotărît, înaintea oricărui alt nume de agent, *faur* a fost singurul termen, întîlnit general. I-a urmat, în ordine cronologică, *căuaci*. Dacă acceptăm etimologia slavă a acestuia, ar trebui să întîlnim termenul în documente ca apelativ, toponim și antroponim în tot domeniul lingvistic dacoromân, Or, *căuaci* se întîlnește cu aceste funcții numai în Transilvania. De exemplu, în toponime, *Kawas*[115] la 1406, *Căuaceu*[116] (în documentul maghiar *Kouachi*), sat în apropiere de Oradea, la 1213, *Kouas*[117] sat în Maramureș la 1566, 1603, *Căuaș*[118] (într-un document din 1327, *Kauas*, în altul din 1370, *Kawas*). *Căuaci* îl succede și îl concurează pe *faur*, dar numai în Transilvania. O dată cu perioada modernă a maghiarei (în ceea ce privește trecerea de la articularea bilabială la cea labiodentală a lui *v* apreciem fenomenul pentru secolul al XVI-lea) alături de *faur* și *căuaci* apare și *covaci*, după cum ne evidențiază diferitele denumiri ale satului Făurești[119] din Maramureș. În zonele cu influență maghiară

[113] *Lex. reg.*, II, p. 123 ; *Glosar reg.*, p. 23 (și *căucie*).
[114] *Lex. reg.*, II, p. 21.
[115] Suciu, *D.T.*, II, p. 349.
[116] DIR C, XI—XIII, I, p. 47.
[117] Suciu, D.T., I, p. 159.
[118] *Ibid.*, p. 129.
[119] *Ibid.*, p. 226 : 1405 Kawachfalva, 1424 Kowaczkapolnok, circa 1565 Kovaczfalwa, 1566 Kovács Kapalnak, 1567 Kovaczkapalnak, 1583 Kawachi Kapalnak, 1602 Faurest, 1650 Kovas-Kapálnak, 1639 Kovaczkapalnok, 1733 Feurestv, 1760—1762 Kováts Kápolnak, 1854 Kóvacs Kápolnok, Făurești.

activă termenul *căuaci*, altădată general în Transilvania alături de *faur*, este înlocuit de *covaci* (<magh. mod. *Kovacs*); uneori înlocuirea are ca rezultat numai forma *covaci*, *coaci*, prin analogie cu magh. *o*. În alte arii transilvănene, mai întinse în comparaţie cu celelalte, unde elementul român a fost preponderent, termenul vechi *căuaci* s-a păstrat. Excluzînd deci aria bănăţeană, unde *covaci* este împrumutat din sîrbă, etimologia termenilor *căuaci*, *couaci*, *covaci*, pentru considerentele expuse mai sus, pare a exclude slavul *kovač*. În sfîrşit, o altă împrejurare particulară ne determină să credem că originea lui *căuaci* şi *covaci* din Transilvania nu trebuie căutată în slavul *kovač*, ci în magh. *kovacs*. Este vorba de un document slav în care termenul *covaci* este explicat prin „lucrător de fier". Glosarea este necesară atît timp cît termenul este necunoscut în slava de cancelarie a timpului. Cel puţin pentru secolul al XVII-lea se pare că termenii *covaci* şi *căuaci* sînt apropiaţi de termenii maghiari corespunzători, nu de cei slavi[120]. Existenţa lor dincoace de munţi se explică, de la caz la caz, prin venirea, de pe la 1700, a unui număr relativ mare de meşteri fierari din Transilvania. Nu ne referim numai la cîteva cazuri izolate[121], ci la un proces larg[122] ale cărui urme erau evidente şi la începutul secolului nostru. Caracterul meşteşugăresc, artizanal, adesea ambulant al meşteşugului acestora era atît de evident, încît în *Nomenclatura profesiunilor* din 1933 *covacii* erau asimilaţi cu potcovarii şi opuşi meseriaşilor industriali[123], sau în orice caz fierarilor (meseriaşi propriu-zişi metalurgişti) ca parte faţă de întreg[124].

Termenul *covali* este regional, împrumut din ucraineană. Termenii *covar*, *covăcer* sînt formaţi pe terenul limbii române, din *covaci*, prin substituirea sufixului de agent neproductiv *-(a)ci* cu sufixul de agent prin excelenţă *-ar* sau prin resufixare cu *-ar*.

Termenul *ţigan*, etnonim, se foloseşte adesea cu înţelesul unor nume de agent specific: *lingurar*, *ursar*, *căldărar*, *muzicant* şi, în primul rînd, *fierar*. Invers, uneori unele dintre aceste nume se folosesc pentru a individualiza anumite ramuri ale populaţiei nu după ocupaţie (aceasta implicit) ci după felul de viaţă: unii sînt ambulanţi sau corturari, şi atunci sînt numiţi ursari, căldărari sau spoitori, lingurari, alţii sînt stabili, şi aceştia sînt fierari, zlătari, muzicanţi. Cu siguranţă însă, într-un document[125], termenul *căldărar* nu are în vedere ocupaţia, ci, cu înţeles peiorativ, elementul etnic.

---

[120] Arh. St. Buc., AN, CXI/28: „. . . КОКАЧЕН СНѢЧЬ ЖИЛЕЗЬ Д'ѢЛАТЕЛЬ", an 1634.

[121] Potra, *Ţiganii*, p. 298: „. . . avînd eu (Francise Turi de Temesfalva, n.n.) un ţigan al mieu aicea în Ţara Moldovii, anume Ion căoaciul heraru, care ţigan mi-au fost şi mie de baştină de la moşii şi părinţii mici şi viind acest ţigan de cîţiva ani aice în Ţara Moldovii. . " (an 1765).

[122] Furnică, *Ind.*, p. 186: „Chiar în Principatele române ca (lucrarea artistică a fierarului, n.n.) a fost introdusă încă din secolul al XVIII-lea. . . Aceşti meşteri au fost pînă la 1870 mai numai străini, mai cu seamă unguri".

[123] *Nom. prof.*, p. 6—7: Potcovar (covaciu).

[124] *Ibid.*, p. 29.

[125] Ştefanelli, *Doc.*, p. 154: „. . . şi au început a face pe Petre Paruş căldăraru şi pe femee lui curvă".

Înțelesul de „fierar" al lui *țigan* este vechi și cu toată lipsa atestărilor directe sîntem îndreptățiți să credem că sensul există din chiar perioada venirii țiganilor pe locurile noastre. În 1348, țarul Dușan dăruiește unei mănăstiri de lîngă Prizren un număr de țigani care să facă mănăstirii „pe tot anul cîte patruzeci potcoave de cai"[126]. Pentru același sens, interesantă este și scrisoarea din 1781, în care Ludovicus Kiss poruncește *țiganilor* (s. n.) din Sibiu să facă 25 de mii de cuie[127]. Pentru vremurile apropiate de noi, atestările sînt numeroase și diverse[128]. În Focșani, la 1850, numeroși fierari se numeau *Țiganu*[129] sau *Cobzaru*[130]. În numeroase texte dialectale apare : „mă duc la *țigan* să-mi repar plugul"[131] ; incidental, într-o anchetă de probă în satul Osoi, la întrebarea 1754 din chestionarul NALR, un informator a făcut un joc de cuvinte în jurul etnonimului dînd pentru forma de singular : un *șerár* și forma de plural : doi *șorói*[132]. Cu sensul de „fierar", *țigan* mai apare și la Pașca[133] și la Diaconu[134].

Este de presupus că evoluția aceasta semantică a putut merge pînă la capăt, în sensul că numele *țigan* se dă fierarului chiar dacă acesta nu este țigan, dar pentru aceasta ne lipsesc date absolut sigure. Indicații prețioase cu privire la valoarea semantică a etnonimului *țigan* ni se pare că dau situațiile în care apare atributul adjectival *țigănesc*[135]. În ancheta noastră indirectă am întîlnit *foiuri țigănești*[136], *pleaftură țigănească*[137], *ilău țigănesc*[138], *clește țigănesc*[139], *șurub țigănesc*[140] cu înțelesul privitor la proveniența uneltelor și produselor, la caracterul lor primitiv (pentru șuruburi, opoziția este *țigănesc — de fabrică*, pentru foiurile țigănești opoziția este cu forja modernă) sau în general la ocupație (cleștele țigănesc nu este numai un clește primitiv făcut de țigani, ci și un *clește de fierărie*[141]).

Numele de agent în sincronie

După ce am urmărit originea și vechimea numelor de agent din fierărie este necesar să ne oprim și asupra răspîndirii lor teritoriale și a ra-

[126] Potra, *Țiganii*, p. 20.
[127] *Ibid.*, p. 63.
[128] „Bul. Com. Ist.", I, p. 269, p. 275 ; *ibid.*, IV, p. 39 : țigan de fier ; *Doc. ec. Ț.R.*, p. 114 : „...plata meșterilor dulgheri calafaccii și meșteri țigani", ...250 taleri la 10 cușnițe meșteri țigani", an 1811.
[129] Caian, *Focșani*, p. *210-244.*
[130] *Ibid.*, p. 240 : Nicolai Cobzaru... herărie.
[131] ALRT, p. 231 ; *Texte dialectale Oltenia*, p. 150.
[132] Comunicat de Stelian Dumistrăcel.
[133] Pașca, în *Omagiu Pîrvan*, p. *282 | 283.*
[134] Diaconu, Vrancea, p. XLXX.
[135] *Doc. ec. Ț.R.*, p. 143 „o sumă cetferte cărbuni țigănești care sînt pentru lucru de fier", an 1812.
[136] AIF, î. 824, pct. 307.
[137] *Ibid.*, î. 827, pct. 1109.
[137] *Ibid.*, î. 830, pct. 824,
[139] *Ibid.*, î. 834, pct. 942, 943,
[140] *Ibid.*, î. 878, pct. 1450.
[141] *Ibid.*, î. 834, pct. 113 *cleșteșești*, pct. 467, *clește de fierar*, pct. 880, 820, 1257 1295, 1427, 1184, 1432, 1477, *clește de fierărie.*

porturilor dintre aceşti termeni ca membri ai unui sistem lexical. Punctul de vedere descriptiv întregeşte astfel tabloul numelor de agent din fierărie prin evidenţierea tendinţelor care se manifestă în concurenţa sinonimică.

Analiza repartiţiei termenilor pentru noţiunea de fierar în domeniul dacoromân este, în acest moment, cu mijloacele de care dispunem, o operaţie riscată, cu rezultate insuficient de grăitoare, deoarece atlasele româneşti mai vechi nu oferă decît, prin ALR SN, II, h 537 (harta 1 în anexă) şi 538 (harta 2 în anexă), de două ori cartografierea lor. Cu siguranţă că atlasele regionale în curs de apariţie, cu o reţea mult mai deasă şi cu întrebări speciale pentru mai multe realităţi din domeniul fierăriei, vor permite aprecieri mult mai precise. În asemenea situaţie se înţelege că repartiţia termenilor nume de agent în fierărie va privi mai mult Moldova şi Bucovina (pe baza răspunsurilor din ancheta indirectă de fierărie şi a răspunsurilor la întrebările 1754 şi 1756 din Chestionarul NALR) şi, mai puţin, ca un cadru absolut necesar al operaţiei, întreg domeniul lingvistic dacoromân. Pentru întreaga discuţie care urmează în legătură cu repartizarea dialectală a termenilor trimitem la hărţile lingvistice 1—5, care însoţesc lucrarea noastră. Harta 1 este alcătuită, cu simplificări precizate de noi în note, pe baza ALR SN, II, h 537 „atelierul fierarului". Harta 2 este alcătuită pe baza ALR SN, II, h 538 „potcovar". Hărţile 3, 4 şi 5 sînt întocmite de noi, prin cartografierea, cu ajutorul semnelor, a răspunsurilor primite din ancheta indirectă de fierărie la întrebările 818 „Cum numiţi pe omul care trage şina pe roată sau repară plugul? Avea alt nume înainte?", 819 „Cum numiţi acest meşteşug?", 820 „Cum numiţi atelierul acestui om? Avea alt nume înainte?".

Aşa cum spuncam în prima parte a lucrării, termenii atestaţi istoric la diferite epoci sînt: *faur, fierar, căuaci, covaci, covali, covar, covăcer, ţigan, meşter de fier.* Cu toţii se întîlnesc în graiuri, în proporţii diferite şi relativ repartizaţi complementar. Mai mult, după cum vom vedea, toţi termenii sînt atestaţi şi în Moldova în ancheta indirectă.

Întrucît numele de agent nu este titlul unei hărţi speciale în ALR, ci apare în cîteva puncte numai suplimentar la numele atelierului (ALR SN, II, h. 537), vo fi nevoiţi, luînd precauţiunile necesare, să coroborăm aceste date fragmen are cu cele ale hărţii 538 „potcovar" şi chiar cu denumirea atelierului (acolo unde aceasta poate fi apreciată şi ca denumire a ocupaţiei, deci indirect şi a agentului). Pentru Transilvania şi Banat există avantajul că, în general, pentru cele două noţiuni, deosebite terminologic în Moldova şi Muntenia, apare un singur termen, situaţia aceasta reflectînd desigur o stare mai veche, generală, în care cele două ocupaţii erau cuprinse într-una singură. Faptul este caracteristic mai multor limbi: slav. *kovač*, magh. *kovács*, germ. *Schmied* aveau nu numai sensul „fierar", ci şi, implicit, pe cel de „potcovar", de vreme ce mai tîrziu, diversificîndu-se ocupaţiile, potcovarul se denumeşte prin compunere cu numele fierarului: sb. *potkovati* „a potcovi", magh. *potkolókovács*, germ. *Hufschmied.*

Termenul *faur* apare o singură dată în punctul 219 (harta 2), dar apreciem că putea exista şi în locurile în care atelierul este numit *făurie*

(harta 1) în punctele 95, 102, 172, sau *făurişte*, punctul 141. Ne bazăm această presupunere pe observaţia potrivit căreia mai dinamică, în contextul social (administraţie, fisc, economie) este noţiunea (şi termenii) de agent decît aceea de atelier. Fiindcă, dacă în punctul 95 atelierul (şi ocupaţia) se numeşte *căuacie* şi *făurie* iar potcovarul se numeşte *căuaci*, în punctul 102 atelierul se numeşte *făurie* iar fierarul şi potcovarul *căuaci*, în punctul 141 atelierul se numeşte *făurişte* iar fierarul şi potcovarul *covaci*, în punctul 172 atelierul se numeşte *covăcie* şi *făurie* iar potcovarul se numeşte *fierar*, putem conchide că numele de agent mai vechi, reflectat încă în numele ocupaţiei şi atelierului, este *faur*.

Urmează, în restul Transilvaniei cu excepţia zonei sud-estice, adică exact în dreptul marilor trecători spre Muntenia şi Moldova, termenii, cu răspîndire aproape generală *căuaci*, *coaci*, respectiv *căucie* şi *mihei* (punctele 325, 235, 754), ultimul împrumut din magh. *muhely*. Paralelismul între numele agentului şi al ocupaţiei nu este nici de data aceasta perfect, remarcîndu-se o tendinţă inovatoare în privinţa numelui de agent. Astfel, în punctul 250 atelierul se numeşte *căucie* iar agentul *cauaci*, dar cel care potcoveşte este *potcovar*, în punctul 157 atelierul este *căucie* iar agentul (harta 2) este *potcovar*.

În zona exceptată de care vorbeam se remarcă o influenţă a tendinţei inovatoare din aria moldo-valahă. În punctele 182 şi 192 atelierul se numeşte *fierărie*, iar agentul *potcovar* (şi *ţigan*), în punctul 182, sau *fierar*, în punctul 192.

În schimb acest intrînd al graiurilor de dincoace de munţi este compensat în zona de contact dintre Transilvania şi Bucovina. În punctul 365 atelierul este *căuacie*, iar agentul *covaci* şi *căuaci* (harta 1) sau *cauaci* şi *ţigan* (harta 2).

Zona Banatului este cea mai compactă. Ea prezintă fără excepţie *covăcie* şi, ca nume al potcovarului, *covaci*. Numai în punctul 105 agentul este *potcovar*.

Pentru domeniul moldo-valah termenii sînt mai puţin numeroşi, ariile mai largi iar corespondenţa dintre numele agentului şi numele atelierului (ocupaţiei) este, chiar şi în excepţii, regulată. Atelierul (harta 1) se numeşte general *fierărie* sau, cu un termen mai vechi, *cujniţă*. În cîteva puncte tendinţa inovatoare se face simţită în continuare, prin înlocuirea termenului *fierărie* (în punctele 728, 819, 828) cu modernul *atelier* (influenţa activităţii de tip industrial este evidentă) sau prin coexistenţa celor doi termeni (în punctul 537). Dacă în Transilvania *fierărie* era termenul nou şi rar întîlnit, dincoace de munţi el a început să se învechească. Aceeaşi tendinţă inovatoare se constată şi prin compararea termenilor pentru noţiunile „fierar" şi „potcovar". În Transilvania, am văzut, termenii sînt, în general identici, corespunzător unei stări mai vechi de nediferenţiere a ocupaţiilor. În spaţiul moldovalah, mai ales în Muntenia propriu-zisă şi în sudul Moldovei, termenii denumind cei doi agenţi sînt diferiţi între ei. Numai în extremităţile acestui spaţiu, adică în Oltenia (punctele 872, 886) şi în Moldova de sus (punctele 514 şi 520) termenii *fierar* şi *potcovar* denumesc

amîndoi „potcovarul", iar în punctele 812, 784, 531, 537 *fierar* este încă unicul termen pentru „potcovar". Termenul *ţigan*, după cum se remarcă din cele două hărţi, deşi destul de des întîlnit, nu face arie, probă în plus în legătură cu vechimea lui. Se găseşte atît în Transilvania în punctele 833 (harta 1), 346, 130, 574, 182 (harta 2), cît şi în Oltenia, Muntenia şi Bucovina, în punctele 848 (harta 1), 872, 791, 928, 365 (harta 2). Că termenul este vechi o probează nu numai dispunerea atestărilor ci şi faptul că în aria conservatoare transilvăneană (în punctele 346, 547) apare ca unic nume de agent, pe cînd în Oltenia şi Muntenia (şi în punctul 182 de lîngă Braşov) *ţigan* este însoţit de *potcovar* sau de *fierar*.

Astfel stau lucrurile, în linii mari, în dacoromână în privinţa numelui de agent şi de o ocupaţie din domeniul fierăriei. Pentru Moldova, după cum am anticipat, se găsesc aceiaşi termeni, în plus *covali*, dar reţeaua mult mai deasă a anchetei indirecte şi materialul din anchetele pentru *Atlasul lingvistic al Moldovei şi Bucovinei* ne permit cartografierea în adevăratul înţeles al cuvîntului şi, în consecinţă, o bază de discuţie mult mai sigură.

Bucovina faţă de Moldova este ceea ce reprezintă pentru discuţia noastră Transilvania faţă de întreaga ţară. În Bucovina se întîlnesc toţi termenii denumind agentul din fierărie, fie că vin din Transilvania, din nord-estul ucrainean sau din Moldova, fie că sînt rezultate ale contaminaţiei lor.

General (harta 3) este *fierar* (notat *fierar* şi *ferar*, *şierar*, *hierar*, *cerar* — acesta din urmă, se specifică într-un loc „rostit dulce", adică, ca şi *şierar*, cu fricativa moldovenească *ŝ*), compact în sudul şi centrul Moldovei, de multe ori unicul termen. În nord, în judeţele Suceava şi Botoşani, termenul *fierar* se întîlneşte mai ales împreună cu alţii mai vechi, *covali*, respectiv *căuaci*, *covaci*. În privinţa lui *fierar* trebuie să deosebim însă stadiul popular (elaborat din *fier* cu fonetismele lui locale) : *ŝerar*, *ĉerar*, *h'erar* de cel literar recent : *fierar* sau, hipercorect, *ferar*. În numeroase puncte apar ambii termeni cu precizarea că varianta populară este cea veche. Altădată termenul *fierar*, indiferent de formele lui grafice, trebuie considerat ca element indestructibil, acolo unde apare în dublete sinonimice de tipul *fierar*, [*V*] *covali* sau *căuaci*, sau *ţigan*. Tot astfel, termenul se opune, de data aceasta în calitate de element mai vechi, şi lui *forjor*, *forjar*, *maistru* etc. *Fierar* este, cu un cuvînt, termenul care fondează sistemul numelor de agent. Considerat pe rînd popular sau literar, nou sau vechi, mereu termenul principal în dubletele sinonimice, prin calităţile sale de structură, *fierar* are toate şansele nu numai să se păstreze, dar să şi înlocuiască, mai devreme sau mai tîrziu, pe toţi ceilalţi termeni.

Înlocuirea s-a produs se pare de multă vreme, în ceea ce priveşte pe *faur*, altădată general. Relicvele sale sînt rarisime iar termenul analogic lui *fierar*, *făurar*, în ciuda modernizării formale, îi împărtăşeşte soarta.

La fel stau lucrurile în concurenţa dintre *fierar* şi *ţigan*, ultimul dispărînd ca nume de agent nu numai datorită polisemiei sale, ci şi datorită unor cauze extralingvistice. Ni se pare interesant faptul că în vorbirea mai controlată a informatorilor în ancheta directă cu chestionarul NALR

nu apare niciodată răspunsul *ţigan*, numai *fierar* (sau alt termen, în funcţie de zonă), pe cînd uneori în timpul înregistrării de texte şi în ancheta indirectă, mai liberă, se întîlneşte *ţigan*. Termenul, aşa cum am arătat, trebuie considerat numc de agent numai în împrejurări speciale, de exemplu în contexte fixe : mă duc la *ţigan*, făcut de *ţigan*, *ţiganul* satului, sau în expresiile: tot *ţiganul* îşi laudă ciocanul, s-a învăţat ca *ţiganul* cu scînteia etc., altminteri poate avea toate celelalte valori semantice ale etnonimului. Interesantă, concludentă pentru discuţia noastră, este apariţia lui *ursar*, prin legătura semantică *ursar=ţigan*, *ţigan=fierar*.

Nici fortificările artficiale ale termenilor *covar*, *covăcer*, *cuhnar* (acesta din urmă are şi înţelesul de „bucătar") — numărul mic de atestări, la nivelul interferenţei lingvistice dintre *fierar*, şi *covaci*, *covali* pune clar procesul contaminării la baza sorgintei lor ocazionale — nu reuşesc să-i conserve în concurenţa cu *fierar*. Aceşti termeni au o existenţă scurtă, dacă nu cumva au apărut ad-hoc, pe marginea anchetei noastre indirecte. Pe *cuhnar* îl putem totuşi considera ca reflectare a lui *cuhne*, *cuhnă* „vatra fierarului".

O situaţie deosebită ne întîmpină în cazul termenilor : *covaci*, *căuaci* (scris şi *coaci*, *căuaş*) şi *covali*. Deşi apare şi alături de ei, uneori, termenul *fierar*, totuşi sînt destule atestările în care sînt singurele răspunsuri, adică, într-o oarecare măsură, sînt încă în afara zonei generale a lui *fierar*. Pentru *covaci* şi *căuaci* — elemente ardeleneşti în zona limitrofă cu Transilvania — înclinăm să credem că, nemenţinute de un strat etnic favorabil, cum ar fi o populaţie maghiară, mai devreme sau mai tîrziu, suprapunerea termenului *fierar* (deja există în unele puncte dubletele) va duce la dispariţia lor. În plus, dacă de bine de rău *-aci* mai poate fi simţit ca un sufix de agent (la fel şi *-aş* <*-aŝ*, rostirea moldovenească a lui *-aci*), tema este pentru zona de care ne ocupăm, ininteligibilă, ceea ce este de natură să grăbească dispariţia derivatului.

Pentru *covali* lucrurile capătă un aspect inedit. În primul rînd este de remarcat că termenul face arie, şi încă destul de compactă, în nord şi nord-est, cu prelungiri pînă în mijlocul Moldovei, între Siret şi Prut. În multe puncte (din ancheta indirectă, dar şi din reţeaua ALMB [142]) se cunoaşte (sau se foloseşte) numai termenul *covali*, respectiv *covălie*, în altele există dubletul *fierar*, *covali*, uncori cu precizarea că *fierar* este recent, iar *covali*, vechi [143]. Puţine sînt localităţile din zonă în care să nu se fi răspuns [V] *covali* (sau şi *covali*). Aceasta în ceea ce priveşte frecvenţa, adică densitatea şi întinderea ariei. În ceea ce priveşte vitalitatea, termenul *covali* se deosebeşte de celelalte sinonime în concurenţă cu termenul *fierar* prin aceea că este folosit şi ca termen unic, propriu, de populaţia ucraineană din limba căreia provine. În aceste condiţii, termenul poate fi mereu întărit prin bilingvismul populaţiei, astfel încît să se păstreze ca dublet un timp îndelungat.

[142] Comunicat de I. Nuţă, din anchetele pentru NALR. Moldova şi Bucovina : Leorda Orofteana, Mileanca (în judeţul Botoşani).

[143] *Ibid.*, : Hănești, Ştefăneşti, Ungureni, Coţuşca, Gorbăneşti, Hudeşti, Dersca, Sulița, Tudora, Flămînzi, Truşeşti, Liveni, Santa Mare, Rădăuţi Prut, Concești, Broscăuţi (în judeţul Botoşani), Plugari (în judeţul Iaşi).

Au rămas în afara discuţiei doi termeni aparent improprii : *rotar*, *caretaş*. Pentru a preîntîmpina eventuale nedumeriri, i-am dat în notă, (vezi harta 3) aşa cum am procedat şi cu *şinar*, deşi uneori sînt răspunsuri unice. Evident, felul în care a fost formulată întrebarea putea să ducă, în locul răspunsului scontat, termeni pentru noţiunea „fierar", la confuzia cu alte nume de agent. Sînt însă, în cîteva puncte, răspunsurile *fierar-caretaş* sau *rotar, fierar* care reprezintă o realitate încă vie pe la începutul secolului nostru. Unii dintre informatori au învăţat meseria în practică la meşteri străini, germani sau maghiari, alţii în şcoli de meserii ; şi unii şi alţii au putut şti, cu acest prilej, că printre specialităţile fierăriei se află şi acelea de fierar caretaş, fierar de căruţe, fierar de roţi, fierar de arcuri, fierar springuitor de arcuri [144]. Mai mult, în secolul trecut, numele *covaci* (fierarul sudit din Ţările Române) şi *caretaş* erau nedespărţite ca nume unic de agent al unei anumite îndeletniciri [145]. Ca atare, asemenea termeni, dacă nu mai reprezintă numele de agent de care ne ocupăm, au totuşi valoarea lor istorică.

Termenul *maistru* (sau *maistru-fierar*) reflectă şi el o anumită realitate revolută — maisterul, maistorul sau maistrul neamţ, atît de des întîlnit în Moldova încă din secolul al XVIII-lea — trecută prin filiera instrucţiei profesionale (şcoala de maiştri sau maistrul care instruieşte ucenici) şi ierarhizată după criteriile ocupaţiei industriale. După modelul terminologiei tehnice este şi *forjor* sau, cu substituţie de sufixe, *forjar*.

Pentru denumirea ocupaţiei se remarcă în primul rînd un accentuat paralelism între numele de agent şi numele de ocupaţie, acesta din urmă derivat cu sufixul *-ie* de la primul. Astfel : *fierar-fierărie, covaci-covăcie, covali-covălie, căuaci-căucie* (cu triftongul redus la hiat, probabil din cauza mutării accentului pe sufix), chiar *covărie, forjărie, caratăşie*. Interesante sînt însă cîteva accidente care exprimă elocvent tendinţa de regularizare a termenilor. E vorba de *caratăşărie* [146] (deşi agentul e *carătaş* sau *caretaş*) şi *fierărie* [147], prin sufixarea numelui de agent cu sufixul *-ărie* (adică *-ar* + *-ie*) Niciodată nu apare vreun nume de ocupaţie de la *ţigan* (pentru atelier, într-un punct *fierărie* [V] *la ţigani* [148]. Recent şi artificial este *fierărit* (după modelul altor termeni : morărit, minerit), probabil confecţionat în intenţia de a diferenţia terminologic noţiunile „atelier" şi „ocupaţie".

Tot ca o tendinţă de modernizare sub influenţa limbii literare este răspunsul *atelier* sau *atelier de fierărie*, la întrebarea 820, (vezi harta 5) alături de derivate de la diferite nume de agent (*fierărie, covălie* etc.) sau de termeni care denumesc atît atelierul ca întreg prin extindere, cît şi vatra fierarului, ca parte componentă importantă a atelierului. Aceşti termeni, cum ar fi : *cujnă, cuzniţă, jignă, mihei, vatră, jigniţă, focar, horn* etc., alături de denu-

[144] *Nom. prof.*, p. 29.

[145] Furnică, *Ind.*, p. 186 : „Covacii, caritaşii s-au ocupat şi se ocupă şi azi cu confecţionarea şi fasonarea fierului necesar pentru trăsuri de lux, birji, căruţe de birji, căruţe desvelite şi care, cu fabricarea de arcuri pentru trăsuri, de osii, buccele şi şine pentru roate...".

[146] AIF, î. 819, pct. 1091.

[146] *Ibid.*, pct. 13.

[148] *Ibid.*, î. 820, pct. 140.

miri pentru uneltele și operațiile fierăriei, formează obiectul unei cercetări viitoare.

Se impun cîteva considerații finale :

1° Numele de agent din fierărie sînt numeroase, de origini diferite, mai vechi sau mai noi. Termenii au apărut în această succesiune probabilă : *faur, căuaci, țigan, covali, fierar*. În afară de aceștia se pot adăuga și denumirile de importanță și răspîndire redusă, formate prin contaminarea celor de mai sus : *faur de fier, făurar, țigan de fier, covar, covăcer*, ca și termenii mai noi *maistru* și *forjor*.

2° Termenul *fierar* pare a fi format pe terenul limbii române din *fier* cu sufixul *-ar*, cu aproximație în secolul al XVII-lea. Termenii corespunzători din aromână și meglenoromână sînt, probabil, tot formații interne, independente de dacoromână. Apariția termenului *fierar*, urmîndu-se această ipoteză, ar trebui explicată ca o urmare a încadrării numelui de agent din fierărie în categoria apelativelor motivate, în condiții istorice, economice și lingvistice speciale.

3° Termenii *căuaci* și *covaci*, ca variante regionale, au vechime diferită. Pentru aria bănățeană trebuie ayută în vedere limba sîrbă, iar pentru centrul transilvanici, variante mai vechi și mai noi din maghiară.

4° Răspîndirea în dacoromână a termenilor pentru noțiunea de „fierar" și „fierărie" demonstrează stratificarea lor și evidențiază tendințele generale de unificare a lexicului dacoromân.

5° În Moldova, deși se întîlnesc toți termenii, există tendința generalizării termenului *fierar* și dispariția sinonimelor cu care se află în concurență. Într-o situație specială este *covali*, care este mai rezistent.

ABREVIAȚII

I. VOLUME ȘI PERIODICE

AIF	— Ancheta indirectă de fierărie. Răspunsuri la chestionarul de fierărie.
AIIN	— „Anuarul Institutului de Istorie Națională". Editat de Alex. Lapedatu și I. Lupaș, Cluj, 1921—1922 ș. u.
ALMB	— *Atlasul lingvistic al Moldovei și Bucovinei*, în manuscris la Centrul de lingvistică, istorie literară și folclor.
ALR sn	— *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, București, II, 1956
ALRT	— *Texte dialectale* culese de Emil Petrovici. Suplement la ALR II, Sibiu — Leipzig, 1943.
„An. Acad. Rom."	— „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, seria a II-a".
Aradul	— Gheorghe Ciuhandru, *Românii din cîmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940, 320 p.
„Arhiva istorică"	— „Arhiva Istorică a Românici", București, 1865 ș. u.
„Arh. Olt."	— „Arhivele Olteniei". Editată de C. Fortunescu, Craiova, 1922 ș. u.
Arh. St. Buc.	— Arhivele Statului București, fond de manuscrise.
B. A. R.	— Biblioteca Academiei R. S. R., fond de manuscrise.
Bartal	— Antal Bartal, *A magyarországi latinság szótára*, Budapest, 1901, 722 p.

Bianu, *Doc.* — Ioan Bianu, *Documente româneşti reproduse după originale sau fotografii*, I, Buc., 1907, 208 p.

Bogdan, *Doc. Ştefan* — Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, I—II, Buc., 1913, XLVI + 518 p.; XXI + 611 p.

„Bul. Com. Ist." — „Buletinul Comisiei Istorice a României". Editat de I. Bogdan şi Nicolae Iorga, Vălenii de Munte, 1915 ş. u.

„Buletin Foaie oficială" — „Buletin Foaie oficială" ,Iaşi, 1831 ş. u.

Caian, *Focşani* — Dimitrie F. Caian, *Istoricul oraşului Focşani*, Focşani, 1906, 280 + 283 + 7 hărţi.

Capidan, *Aromânii* — Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, Buc., 1932, 375 p.

Capidan, *Meglenoromânii* — Th. Capidan, *Meglenoromânii, III. Dicţionarul meglenoromân*, Buc., f. a.

Capidan, *Nom. Suf. Arom.* — Theodor Capidan, *Die nominalen Sufixe im Aromunischen*, Leipzig, 1908, 88 p.

Cat. Braş — *Catalogul documentelor româneşti din Arhivele Statului de la Braşov*, I, 1521—1799, Buc., 1955, 600 p.

Cihac, D. — Antoine de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane Eléments latins comparés avec les autres langues romanes* Francfort s/M, 1870, 816 p.

CDDE — I. A. Candrea şi Ovid Densusianu, *Dicţionar etimologic al limbii române. Elemente latine*, Buc., 1914, 244 p.

„Creşterea colecţiunilor" — „Creşterea Colecţiunilor". Editat de Biblioteca Academiei Române, secţia manuscrise, Bucureşti, 1905 ş. u.

DA — *Dicţionarul limbii române*, Buc., 1913—1940.

Dan, *Rădăuţi* — Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuţi*, Viena, 1912, 264 p.

DG — *Marele dicţionar geografic al României alcătuit şi prelucrat după dicţionarele parţiale pe judeţe* de Ioan Lahovari, C. I. Brătianu şi Grigore C Tocilescu, I—V, Buc., 1898—1902.

DRH — *Documenta Romaniae historica, A — Moldova* Buc., 1970—1971.

Diaconu, *Vrancea* — Ion Diaconu, *Ţinutul Vrancei. Etnografie — Folklor — Dialectologie.* Buc., 1930. CXI+288 p.

DM — *Dicţionarul limbii române moderne*, Buc., 1958, 961 p.

DIR — *Documente privind istoria României*, Buc., 1951—1956.

Doc. ec. Ţ. R. — *Documente privitoare la economia Ţării Româneşti, 1800—1850*, culese de I. Cojocaru, I — II, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1958.

Frunzescu D. — Dimitrie Frunzescu, *Dicţionar topografic şi statistic al României*, Buc., 1872, LXX+536 p.

Furnică *I. C.* — Dumitru Z. Furnică, *Din istoria comerţului la români mai ales băcănia*, Buc., 1909, 559 p.

Furnică, *Ind.* — D. Z. Furnică, *Industria şi dezvoltarea ei în Ţările Româneşti*, Buc., 1926, 267 p.

Ghibănescu, *SI* — Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, I — XXV, Iaşi 1906—1933.

Giurescu, *Târguri* — Constantin C. Giurescu, *Târguri sau oraşe şi cetăţi moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, Buc., 1967, 379 p.

Glosar reg. — V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional* Buc., 1961, 83 p.

Graur *Nom. ag.* — A. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, 142 p.

Hristea, *Probl. etim.*	— Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, Buc., 1968, 384 p.
Hurmuzaki	— *Documente privitoare la istoria Românilor*, Buc., 1874—1942
„Ion Neculce"	— „Ion Neculce". Buletinul Muzeul municipal din Iași. Ed. de Gh. Ghibănescu, Iași, 1921—1922 ș. u.
Iordan, *Toponimia românească*	— Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Buc., 1963, 581 p.
Iorga, *Doc. Cal.*	— Nicolae Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, I—II, Buc. 1902—1903.
Iorga, *Ind.*	— N. Iorga, *Istoria industriilor la români*, Buc., 1927, 224 p.
Iorga, *Inscripții*	— Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile Românei*, fasc. 1—2, Buc., 1905—1908.
Iorga, *St. doc.*	— N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I—XXV, București, 1901—1916
Îndreptarea legii	— *Legi vechi românești și izvoarele lor*, I, București, 1912, 440. p.
Lex. Bud.	— *Lesicon românesc-latinesc-unguresc-nemțesc*, Buda, 1825, 771 p.
Lex. reg.	— *Lexic regional*, II, Buc., 1967, 156 p.
Melchisedec, *Huși*	— Episcopul Melchisedec, *Chronica Hușilor*, Buc. 1869, 175 p.
Mardarie Cozianul	— Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor din 1644.* Publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor de Gr. Crețu, Buc., 1900, 396 p.
Nom. prof.	— *Nomenclatura profesiunilor și întreprinderilor, cuprinzînd și Codul profesiunilor*, Buc., 1933, 134 p.
Olteanu-Șerban, *Meșteșugurile*	— Ștefan Olteanu și Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul mediu*, Buc., 1969, 460 p.
Omagiu Pîrvan	— *În memoria lui V. Pîrvan*, Buc., 1934, 326 p.
Panaitescu, *Sibiu*	— Petre P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu* (1470—1653), Buc., 1938, 44 p.
Papahagi, DDA	— Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, Buc., 1963, 1263 p.
Pascu, *Suf.*	— G. Pascu, *Sufixele românești*, Buc., 1916, 489 p.
Pașca, *Ț. Olt.*	— Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, Buc., 1936, 371 p.
Pavlescu, *Meșteșug*	— Eugen Pavlescu, *Meșteșug și negoț la românii din sudul Transilvaniei*, Buc., 1970, 574 p.
Potra, *Țiganii*	— George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, Buc., 1939, 376 p.
Pușcariu, *Et. Wb.*	— Sextil Pușcariu, *Etimologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache I Lateinisches Element*, Heidelberg, 1905, 285 p.
Quicherat, DLF	— L. Quicherat et A. Daveluy, *Dictionnaire latin-français*, Paris, 1922, 1585 p.
REW	— W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterburch*, Heidelberg, 1924, 1092 p.
SMIM	— *Studii și materiale de istorie medie*, III, București, 1958.
Scriban, D.	— August Scriban, *Dicționarul limbii românești* Iași, 1939, 1447 p.
Suciu, D. T.	- Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, Buc., 1967, I—433 p., II—446 p.
Ștefanelli, *Doc.*	— T. V. Ștefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc*, Buc., 1915, 483 p.
Urechiă, *Ist.*	— V. A. Urechiă, *Istoria Românilor*, I, Buc., 1891.
Xenopol. *Ist.*	— A. D. Xenopol. *Istoria românilor din Dacia traiană* I, Buc., 1925.

II. LISTA LOCALITĂŢILOR DIN REŢEAUA AIF*

Judeţul Suceava

pct. 13 Dorna Candreni
14 Coşna, Dorna Candreni
20 Fundu Moldovei
31 Moldova Sulița
43 Straja
54 Frumosu
56 Dragoşa, Frumosu
57 Sadova
59 Valea Putnei, Pojorîta
72 Dîrmoxa, Broşteni
77 Stulpicani
83 Voroneţ, Gura Humorului
99 Gălăneşti
100 Hurjueni, Gălăneşti
101 Voitinel, Gălăneşti
102 Vicolul de Jos
108 Volovăţ
110 Arbore
136 Bogdăneşti
137 Boroaia
138 Bărăşti, Boroaia
140 Drăguşeni
147 Vadu Moldovei
159 Horodniceni
161 Rotopăneşti, Horodniceni
163 Corlata, Drăgoeşti
179 Dolheştii Mari, Dolheşti
183 Budeni, Dolhasca
203 Dumbrăveni
207 Plopeni, Salcea
208 Văratec, Salcea
222 Costîna, Todireşti
236 Bereşti, Adîncata
237 Hănţeşti, Adîncata
253 Iaslovăţ, Bădeuţi
256 Ţibeni, Satu Mare
263 Băncești, Muşeniţa
266 Mănăstioara, Siret
268 Grămeşti

Judeţul Botoşani

271 Mihăileni
277 Dersca
278 Lozna, Dersca
279 Strătcni, Dersca
286 Ibăneşti
287 Dumbrăviţa, Ibăneşti
293 Suharău
295 Smîrdan, Suharău
304 Pajura, Darabani
306 Lişmăniţa, Darabani
307 Păltiniş
308 Horodiştea, Păltiniş
309 Slobozia, Păltiniş
310 Cuzlău, Păltiniş
315 Cuza Vodă, Viişoara
347 Cordăreni
348 Griviţa, Cordăreni
381 Vlădeni
383 Mîndreşti, Vlădeni
390 Curteşti
392 Mînăstirea Doamnei, Curteşti
428 Vlăsineşti
429 Miron Costin, Vlăsineşti
430 Sîrbi, Vlăsineşti
446 Lehneşti, Ripiceni
454 Dobîrceni
458 Pădureni, Dobîrceni
459 Bivolari, Dobîrceni
467 Cucuteni, Durneşti
469 Drislea, Truşeşti
470 Ionăşeni, Truşeşti
474 Iacobeni, Dîngeni
485 Siliştea, Stăuceni
501 Vorona — Teodoru, Vorona
529 Stroieşti, Lunca
543 Hlipiceni
544 Dragalina, Hlipiceni
545 Victoria, Hlipiceni
546 Răuseni
547 Rediu, Răuseni
549 Pogorăşti, Răuseni
550 Călăraşi
551 Pleşani, Călăraşi

Judeţul Iaşi

563 Bivolari
564 Soloneţ, Bivolari
566 Buruieneşti, Bivolari
588 Sculeni, Victoria
590 Stînca, Victoria
613 Ţuţora
619 Osoi, Comarna
620 Comarna
624 Măcăreşti, Prisăcani

* După numărul punctului urmează localitatea (cînd sînt două nume, primul reprezintă satul, al doilea comuna sau oraşul, cînd este un singur nume, el reprezintă satul din comuna cu acelaşi nume).

626 Covasna, Costuleni
627 Hiliţa, Costuleni
628 Cozia, Costuleni
631 Bohotin, Răducăneni
657 Bîrnova
659 Todirel, Bîrnova
689 Plugari
690 Borosoaia, Plugari
691 Oneşti, Plugari
697 Erbiceni
700 Bîrleşti, Erbiceni
709 Dumeşti
710 Hoiseşti, Dumeşti
711 Păuşeşti, Dumeşti
712 Banu, Dumeşti
713 Leţcani
747 Schitu Hadîmbului, Mironeasa
763 Runcu, Ţibana
765 Mădîrjac
766 Frumuşica, Mădîrjac
772 Osoi, Sineşti
776 Goeşti, Lungani
77 Zmeu, Lungani
781 Bălţaţi
783 Valea Oilor, Bălţaţi
788 Războieni, Tîrgu Frumos
800 Fedeleşeni, Strunga
803 Butea
804 Miclăuşeni, Butea
806 Iugani, Mircesti
807 Răchiteni, Mircesti
820 Stolniceni-Prăjescu
830 Vascani, Ruginoasa
851 Pîrcovaci, Hîrlău
856 Runcu, Siretel
858 Berezlogi, Siretel
864 Tătăruşi
869 Conţeşti, Valea Seacă
880 Blăgeşti, Paşcani
883 Moţca
884 Boureni, Moţca
885 Cristeşti

Judeţul Neamţ

895 Lunca Moldovei, Păstrăveni
896 Păstrăveni
905 Topoliţa, Grumăzeşti
912 Brusturi, Brusturi-Drăgăneşti
919 Agapia
922 Bălţăteşti
923 Ghindăuani, Bălţăteşti
942 Buşmei, Fărcaşa
948 Fărcaşa
954 Poiana, Grinţieş
957 Schit, Ceahlău
965 Hamzoaia, Taşca
968 Neagra, Taşca
974 Pîngăraţi
975 Pîngăraţi-Castel, Pîngăraţi
979 Bistriţa, Viişoara
1006 Tupilaţi
1015 Ştefan cel Mare
1016 Ghigoeşti, Ştefan cel Mare
1027 Dulceşti
1028 Poiana, Dulceşti
1034 Gherăeşti
1036 Cordun
1040 Pildeşti, Cordun
1041 Simioncşti, Cordun
1054 Ghideon, Stăniţa
1055 Stăniţa
1060 Vulpăşeşti, Sagna
1082 Ion Creangă
1085 Deleni, Ion Creangă
1086 Bogzeşti, Secuieni
1087 Butnăreşti, Secueni
1091 Trifeşti
1098 Bahna
1100 Izvoare, Bahna
1101 Ţuţcani, Bahna
1102 Liliac, Bahna
1107 Itrineşti, Mărgineni
1109 Hoiseşti, Mărgineni
1119 Mănoaia, Costişa
1128 Tazlău
1135 Poeni, Piatra Şoimului
1137 Ardeluţa, Tarcău

Judeţul Bacău

1165 Plopu, Dărmăneşti
1176 Mănăstirea Caşin
1182 Pralea, Căiuţi
1183 Cornăţel, Urecheşti
1184 Lunca Dochiei, Urecheşti
1185 Slobozia, Urecheşti
1186 Urecheşti
1192 Bogdana, Ştefan cel Mare
1193 Rădeana, Ştefan cel Mare
1221 Berzunţi
1257 Frumoasa, Balcani
1258 Ludaşi, Balcani
1263 Runcu, Buhuşi
1266 Ilieşti, Racova
1277 Gîrlenii de Sus, Gîrleni
1295 Siretu, Letea Veche
1304 Cleja
1326 Marvila, Corbasca
1344 Putredeni, Glăvăneşti
1346 Căpoţeşti, Huruieşti

1348 Hurueşti
1366 Baloteşti, Stănişeşti
1382 Boteşti, Ungureni
1396 Bijghir, Buhoci
1397 Buhoci
1399 Dospineşti, Buhoci
1413 Dămieneşti
1414 Drăgeşti, Dămieneşti
1415 Pădureni, Dămieneşti
1424 Plopana
1427 Lipova
1430 Valea Mărului, Lipova

Judeţul Vaslui

1431 Gîrceni
1432 Racova, Gîrceni
1435 Băceşti
1440 Dumeştii Vechi, Dumeşti
1443 Sofroneşti, Todireşti
1444 Drăgeşti, Todireşti
1446 Căzăneşti, Negreşti
1447 Glodeni, Negreşti
1450 Vultureşti
1452 Voineşti, Vultureşti
1464 Toporăşti, Pungeşti
1475 Costeşti, Ivăneşti
1476 Hîrşoveni, Ivăneşti
1477 Ursoaia, Ivăneşti
1494 Corodeşti, Gherghieşti
1500 Coroieşti, Bogdăniţa
1510 Gîlţeşti, Puieşti
1511 Bărtăluş-Răzeşti, Puieşti
1523 Ciocani, Perieni
1533 Iveşti
1539 Coroiu, Tutova
1555 Zorleni
1556 Popeni, Zorleni
1558 Şuletea
1559 Jigălia, Şuletea
1603 Tanacu
1604 Muntenii de Sus, Tanacu
1605 Beneşti, Tanacu
1607 Chetreşti, Bălteni
1608 Bîrzeşti, Ştefan cel Mare
1623 Dăneşti
1625 Răşcani, Dăneşti
1654 Epureni, Duda-Epureni
1712 Schineni, Murgeni
1714 Igeşti, Blăgeşti

Judeţul Galaţi

1729 Certeşti
1730 Cîrlomăneşti, Certeşti
1731 Cotoroaia, Certeşti
1735 Smulţi
1741 Băneasa
1743 Oancea
1749 Corni
1750 Măcieşeni, Corni
1773 Şendreni
1785 Piscu
1793 Izvoarele, Slobozia Conachi
1807 Podoleni, Barcea
1833 Brăhăşeşti
1840 Gîrbovăţ, Ghidigeni

Judeţul Vrancea

1859 Adjudu Vechi, Adjud
1864 Bostăneşti, Păuneşti
1880 Dumbrava, Panciu
1882 Călimăneşti, Mărăşeşti
1883 Modruzeni, Mărăşeşti
1889 Boloteşti
1901 Suraia
1902 Bilieşti, Suraia
1939 Gogoiu, Răcoasa
1950 Bîrseşti
1958 Podu Şchiopului, Nistoreşti
1693 Nereju

III. ALTE PRESCURTĂRI

În afara prescurtărilor curente (etc., ş. u., p., id., ibid.) am mai folosit prescurtările : h. = harta, î. = întrebarea, pct. = punctul cartografic, V = vechi, R = recent, B = zic bătrînii.

NOMS D'AGENT ET D'OCCUPATION DANS LA TERMINOLOGIE DE LA FERRONNERIE

RÉSUMÉ

L'auteur se propose de poursuivre l'origine et l' évolution des termes qui dénomment l'agent dans l'occupation du travail du fer. A cet effet, dans la première partie du travail,

sur la base de l'attestation de ces termes considérés comme noms,toponymes et anthroponymes, on esquisse un tableau des termes, avec leur ancienneté et leur fréquence, en principe à partir du XVII-e siècle, mais également aux siècles précédents et ultérieurs. La deuxième partie concerne la répartition territoriale et la concurrence de ces termes dans le domaine dacoroumain, spécialement en Moldavie et en Bucovine.

Le long de l'article on aborde aussi certains problèmes particuliers, relatifs par exemple à l'ancienneté et à l'origine des termes *fierar*, *căuaci*, *covaci* („forgeron") que l'auteur tente de résoudre d'une manière nouvelle, différente par rapport au point de vue consacré. On avance ainsi quéques hypothèses d'après lesquelles *fierar* ne serait pas un héritage du latin *ferrarius*, mais plutôt un mot formé sur la territoire de la langue roumaine, de *fier*, suffixé avec *-ar*, et *căuaci* et *covaci* ne seraient pas de simples variantes dialectales, mais des termes différents, d'âges différents et d'étymologies différentes.

Quant à la répartition et à la concurrence de ces termes dans les parlers dacoroumains et surtout en Moldavie et en Bucovine, on constate l'existence de certaines aires conservatoires et d'autres aires novatrices, le caractère archaïque du nom d'atelier par rapport au nom d'agent et la forte tendance vers l'uniformisation des aires lexicales par l'imposition du terme *fierar*, grâce à l'influence de la langue litteraire.

ALR II (serie nouă)
I Întrebare indirectă
III Pe hartă între paranteze e dat termenul pentru „fierar" în punctele în care a fost înregistrat
IV Noi îl dăm în notele de mai jos, nu în transcriere fonetică
102. căuaci"
141. covaci"
228. căuaci"
230. căuaci"
325. căuaci"
365. [fe] covaci, [ă] căuaci"
414. covali"
514. fierar"
531. fierar"
537. „fierar"
605. „fierar"
682. „fierar"
128. „potcovar sau fierar"
836. „fierar, meşter fierar"
848. „fierar, ţigan, ţigan de fier"
859. „fierar"
928. „fierar"
987. „fierar"
S
514
620
682
705
387

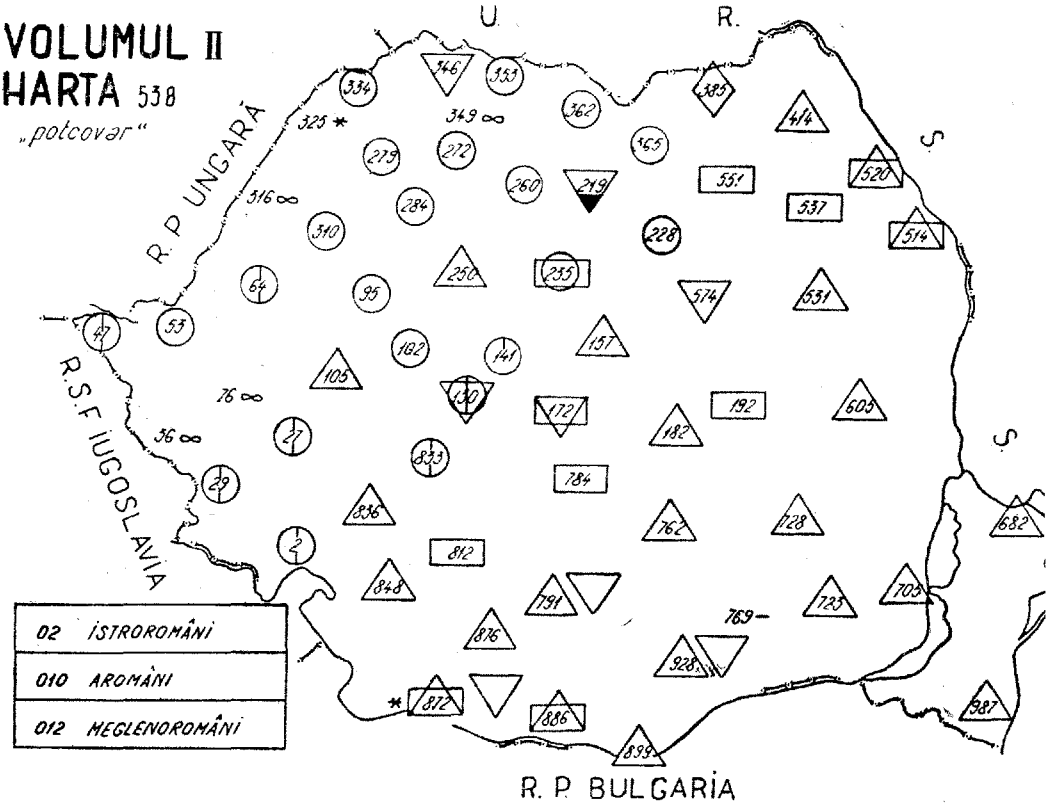
VOLUMUL II
HARTA 538
„potcovar"
U. R. S. S.
R. P UNGARĂ
R.S.F IUGOSLAVIA
R. P. BULGARIA
02 ISTROROMÂNI
010 AROMÂNI
012 MEGLENOROMÂNI

Harta 2